

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om omskifte och skyldighet att återbära egendom

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att det i ärvdabalken tas in ett nytt kapitel om omskifte och skyldighet att återbära egendom.

De föreslagna bestämmelserna ska tillämpas i situationer då en arvinges eller en universell testamentstagares rätt till arv har åsidosatts vid ett tidigare förrättat arvskifte eller då förhållandet mellan ett barn och dess förälder fastställs först efter arvskiftet. Också avvitrning eller åtskijande av egendom som har förrättats efter avlåtarens död kan enligt förslaget rättas, om dödsboet då har överlätit betydligt mer egendom till maken eller sambon än vad det hade varit berättigat att överlåta.

Den föreslagna regleringen består av bestämmelser om återbäringsskyldighetens innehåll och om förfarandet vid omskifte. Utgångspunkten för förslaget är att de som har fått egendom ur dödsboet återbär den egendom de fått vid det tidigare verkställda arvskiftet till dödsboet för att omskifte ska kunna förrättas. Om den som yrkar omskifte har uppnått ställning av arvinge först efter det att arvskifte förrättades, ska den återbäringsskyldige dock i stället för att återbära egendomen kunna betala dödsboet en penningersättning som motsvarar värdet av den egendom som han eller hon har fått för mycket.

Förslaget innehåller bestämmelser också för de fall att egendomen inte längre finns kvar eller har skadats. Återbäringsskyldigheten kan under vissa förutsättningar jämkas.

Utgångspunkten för förslaget är att man i första hand försöker avtala om omskifte mellan parterna. Den som yrkar omskifte kan dock vid behov hos domstol ansöka om förordnande av en boutredningsman för att sköta återbäringen av egendom till dödsboet för att omskifte ska kunna förrättas. För dödsboet kan det också förordnas en skiftesman för att förrätta omskiftet.

Mindre ändringar föreslås i faderskapslagen, rättegångsbalken och lagen om dödförklaring. Ändringarna behövs på grund av de nya bestämmelserna om omskifte och skyldighet att återbära egendom.

Förslaget hänför sig delvis till den nya faderskapslagen, som träder i kraft den 1 januari 2016. Lagarna avses träda i kraft samtidigt som den nya faderskapslagen.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLL	2
ALLMÄN MOTIVERING	3
1 INLEDNING.....	3
2 NULÄGE	3
2.1 Lagstiftning och praxis.....	3
2.2 Den internationella utvecklingen samt lagstiftningen i utlandet och i EU.....	4
2.3 Bedömning av nuläget	6
3 MÅLSÄTTNING OCH DE VIKTIGASTE FÖRSLAGEN	7
4 PROPOSITIONENS KONSEKVENSER	8
4.1 Konsekvenser för jämlikheten	8
4.2 Ekonomiska konsekvenser.....	9
4.3 Konsekvenser för myndigheterna	10
5 BEREDNINGEN AV PROPOSITIONEN	10
5.1 Beredningsskeden och beredningsmaterial	10
5.2 Remissyttranden och hur de har beaktats.....	10
DETALJMOTIVERING	12
1 LAGFÖRSLAG	12
1.1 Ärvdabalken.....	12
23 a kap. Om omskifte och skyldighet att återbära egendom.....	12
1.2 Faderskapslagen.....	23
1.3 Rättegångsbalken	24
1.4 Lagen om dödförklaring.....	24
2 IKRAFTTRÄDANDE	24
3 FÖRHÅLLANDE TILL GRUNDLAGEN SAMT LAGSTIFTNINGSORDNING	24
LAGFÖRSLAG	28
1. Lag om ändring av ärvdabalken	28
2. Lag om ändring av 20 och 67 § i faderskapslagen	31
3. Lag om ändring av 10 kap. 17 § i rättegångsbalken.....	32
4. Lag om ändring av 20 § i lagen om dödförklaring.....	32
BILAGOR.....	34
PARALLELLTEXT	34
2. Lag om ändring av 20 och 67 § i faderskapslagen	34
3. Lag om ändring av 10 kap. 17 § i rättegångsbalken.....	35
4. Lag om ändring av 20 § i lagen om dödförklaring.....	36

ALLMÄN MOTIVERING

1 Inledning

I december 2014 antog riksdagen den nya faderskapslagen (11/2015), som träder i kraft den 1 januari 2016. Samtidigt godkände riksdagen två uttalanden (RSv 235/2014 rd).

I sitt första uttalande förutsatte riksdagen att regeringen skyndsamt börjar bereda en proposition med förslag till kompletterande bestämmelser om återgång av arvskifte och ansvar för återbäring för de fall där ett barn som fötts utom äktenskapet före den 1 oktober 1976 på det sätt som avses i 67 § 1 mom. i den nya faderskapslagen eller till följd av den har arvsrätt efter en arvlåtare på faderns sida. Regeringen bör överlämna propositionen till riksdagen i så god tid att de föreslagna ändringarna kan träda i kraft samtidigt som den nya faderskapslagen.

I sitt andra uttalande förutsatte riksdagen att regeringen bedömer behovet av en allmän översyn av lagstiftningen om preskription av arv och testamentsfång samt om återgång av arvskifte och ansvar för återbäring särskilt med hänsyn till rättstryggheten och egendomsskyddet och i förkommande fall vidtar lagstiftningsåtgärder utifrån bedömningen.

I propositionen föreslås det bestämmelser om omskifte och skyldighet att återbära egendom. De ska gälla alla situationer som hänför sig till återgång av arvskifte. Förslaget är således mer omfattande än vad riksdagen förutsatte i sitt första uttalande. Å andra sidan innehåller propositionen inget förslag till revidering av bestämmelserna om preskription av arv och testamentsfång. Behovet att se över bestämmelserna om preskription av arv och testamentsfång har bedömts separat och det har inte ansetts behövt att ändra bestämmelserna.

2 Nuläge

2.1 Lagstiftning och praxis

Ärvdabalken (40/1965) innehåller inga bestämmelser för sådana fall då ett tidigare förrättat arvskifte visar sig felaktigt t.ex. av den anledningen att det dyker upp en ny arvinge i dödsboet, att en av bodelägarna har åsidosatts eller att ett försvunnet testamentet hittas efter arvskiftet. Enligt vedertagen tolkning kan ett dödsbo på ansökan av en borgenär eller bodelägare överlåtas för att förvaltas av en boutredningsman även efter ett lagakraftvunnet arvskifte, om det efter skiftet kommit fram nya skulder eller ny egendom eller om det förrättade skiftet har gällt endast en del av kvarlåtenskapen. Motsvarande rätt att uppgöra en ansökan om förordnande av en boutredningsman har arvingar eller testamentstagare som har åsidosatts vid arvskiftet. En åsidosatt arvinge eller testamentstagare kan alltid starta en offentlig utredning av dödsboet oavsett om boet är utrett eller inte (HD 1992:176). Den vars rätt har åsidosatts vid arvskiftet kan också hos domstol ansöka om förordnande av en skiftesman för att förrätta ett nytt arvskifte (HD 1979 II 114).

I 21 kap. 6—8 c i ärvdabalken finns det bestämmelser om återgång av arvskifte i det fall att arvskifte har förrättats i strid med 6 § 1 mom. i kapitlet innan boets och den avlidnes skulder har betalats eller betryggande borgen eller någon annan säkerhet har ställts för betalningen av dem. Domstolen kan då på boutredningsmannens talan 1) förordna att avvittringen eller arvskiftet ska återgå och förplikta delägarna att återbära all den egendom som de erhållit vid avvittringen eller arvskiftet eller ersätta dess värde, eller 2) förplikta delägarna att till boet solidariskt betala det penningbelopp som behövs för betalning av skulderna och boutrednings-skulderna, om inte all egendom behöver återbäras för att skulderna ska kunna betalas. Med stöd av bestämmelserna i 21 kap. i ärvdabalken är det dock inte möjligt att förordna att arv-

skiftet ska återgå på den grunden att någon av delägarna i dödsboet har åsidosatts eller ett försvunnet testamente återfinns efter arvskiftet.

Bestämmelser om återbäring av egendom som tagits i besittning finns också i 4 kap. i lagen om dödförklaring (127/2005). Om den dödförklarade är vid liv, har denne rätt att få tillbaka sin egendom av den som tagit egendomen i sin besittning till följd av dödförklaringen. En liknande överlåtelseskyldighet gäller också om den dödförklarade visas ha avlidit vid någon annan tidpunkt än på den dödsdag som fastställs i beslutet om dödförklaring och kretsen av arvingar därför ändras. På samma sätt som i 21 kap. i ärvdabalken finns det särskilda bestämmelser om hur återbäringsskyldigheten riktas och dess innehåll också i lagen om dödförklaring. Bestämmelserna i lagen om dödförklaring är dock inte tillämpliga i situationer då någon av delägarna i dödsboet har åsidosatts eller ett försvunnet testamente återfinns efter arvskiftet.

2.2 Den internationella utvecklingen samt lagstiftningen i utlandet och i EU

Europeiska unionen

Den 4 juli 2012 antogs Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 650/2012 om behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt godkännande och verkställighet av officiella handlingar i samband med arv och om inrättandet av ett europeiskt arvsintyg. Genom förordningen regleras behandlingen av arvsärenden endast i gränsöverskridande situationer i medlemsstaterna. Förordningen ingriper inte i den nationella arvsrättens innehåll. Innehållet i den nationella arvsrätten hör således till medlemsstaternas självständiga behörighet.

Europarådet

År 1975 antog Europarådet en konvention om utomäktenskapliga barns rättsliga ställning (ETS 85). Finland har inte undertecknat den. Finland har ratificerat Europarådets människorättskonvention (FördrS 19/1990). Enligt artikel 8 i den har envar rätt till att åtnjuta respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Enligt tilläggsprotokoll 1 artikel 1 ska envar fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom lämnas okränk. Ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag och av folkrättens allmänna grundsatser. Enligt artikel 14 i konventionen och protokoll 12 till den ska varje i konventionen och i lag angiven rättighet garanteras utan diskriminering på någon som helst grund såsom bl.a. börd eller ställning i övrigt.

Sverige

I den svenska ärvdabalken (1958:637) finns det inga bestämmelser om återbäringsskyldighet om arvet redan har blivit skiftat t.ex. av den anledningen att de övriga delägarna inte känt till en arvinges existens. På samma sätt som i Finland finns det dock bestämmelser för det fall att arvskifte har skett innan den dödes och boets andra skulder har betalats. Enligt 21 kap. 4 § i ärvdabalken ska skiftet då gå åter. Är skulderna inte större än dödsboets medel, ska återgången begränsas till vad som behövs för att skulderna ska kunna betalas. Finns egendom som ska återlämnas inte i behåll, ska ersättning utges för det värde egendomen hade när återgång påkallades. Om någon bodeläggare inte återlämnar sin andel, ska de övriga delägarna täcka bristen i förhållande till vad var och en av dem har fått vid skiftet.

På samma sätt som i Finland finns det också i Sverige särskilda bestämmelser om skyldigheten att återbära egendom, om det senare visar sig att den dödförklarade lever eller att den dödförklarade har dött på en annan dag än den som angetts som dödsdag och någon annan därför

att rätt till kvarlåtenskapen. Enligt 12 § i lagen om dödförklaring (2005:130) ska var och en som på grund av dödförklaringen har tillträtt egendom då återbära den.

Norge

I den norska lagen om arvskifte (*lov om skifte*, 21/02/1930) finns det bestämmelser för de fall då en part som förbigåtts vid arvskiftet är dödsbodelägare eller legatarie.

En dödsbodelägare som orättmätigt har förbigåtts vid skiftet kan fram till dess hans arvsrätt har preskriberats kräva sin andel av de övriga dödsbodelägarna på samma grunder som i 19 § i lagen om försvunna personer (*lov om forsvunne personar* 12/05/2015). En arvinge som har mottagit arvet i god tro, är dock inte skyldig att återbära avkastningen på arvet. Enligt 19 § 1 mom. i lagen om försvunna personer är ingen arvinge skyldig att återbära mer egendom än han eller hon har tagit emot. Om det mottagna föremålet har överlåtits vidare eller förbrukats, är arvingen skyldig att ersätta föremålets värde vid den tidpunkt då det överläts eller blev förbrukat. Kravet kan jämkas eller falla bort när det på grund av arvingens förhållanden eller ställning i övrigt skulle vara orimligt att arvingen svarar för en ägodel som han eller hon inte längre har. En arvinge svarar inte heller för en ägodel som har försvunnit utan att arvingen är skyldig till det.

Om en legataries rättigheter har kränkts vid arvskiftet och han eller hon gör sin rätt gällande innan den preskriberas, ska den dödsbodelägare som har blivit tvungen att överlåta egendom av sin andel för att fullgöra legatet kräva komplettering av sin andel av de andra dödsbodelägarna på det sätt som anges i 19 § i lagen om försvunna personer.

Danmark

I den danska lagen om skifte av dödsbo (*lov om skifte af dødsboer nr 383 af 22/05/1996*) finns det bestämmelser om de situationer då skiftesdomstolen kan komplettera arvskiftet eller fatta ett nytt beslut om arvskiftet. Domstolen kan vidta dessa åtgärder när 1) det har framkommit ny egendom eller nya skulder, 2) arvet har skiftats felaktigt eller avvittringen har gjorts felaktigt, 3) det har begåtts ett väsentligt fel vid behandlingen av boet, 4) arvsskatten har beräknats felaktigt och en arvinge eller en testamentstagare ansöker om ny behandling, 5) boet ska utredas enligt ett annat behandlingssätt eller 6) det i övrigt framkommit nya upplysningar av väsentlig betydelse för boets behandling eller för tredje mans rättsliga ställning.

Lagen innehåller också bestämmelser om parternas skyldighet att återbära egendom till dödsboet och om detaljer i anslutning till detta. Om domstolen fattar beslut om komplettering av arvskiftet eller om förrättande av ett nytt arvskifte, ska varje arvinge, testamentstagare och borgenär om det är nödvändigt återbära den egendom de fått till dödsboet. Om fordran har betalats i pengar eller om egendom av annat slag senare har omvandlats till pengar, utsträcks mottagarens återbäringsskyldighet inte till den egendom i vilken medlen har placerats. Avkastning som erhållits efter det att kravet på återbäring framställts ingår dock i den egendom som omfattas av återbäringsskyldighet. Vid ett kompletterat eller nytt arvskifte försöker man återbära egendom till de tidigare mottagarna enligt vad som är möjligt utan oskälig värdeminskning med utnyttjande av de utjämningsposter som parterna betalat.

I särskilda fall kan kravet på återbäring jämkas eller helt bortfalla, om genomförandet av kravet skulle vara oskäligt betungande eller omständigheterna i övrigt talar för det. Har den part som mottagit egendom överlåtit egendomen till tredje man, kan dödsboet kräva att egendomen återbärs, om denne kände eller borde ha känt till de omständigheter som ledde till komplettering av arvskiftet eller förrättande av nytt arvskifte. Om en av tredje man ställd säkerhet eller garanti har frigjorts eller om inteckning i egendom som ägs av tredje man har upphört till följd

av en betalning eller någon annan sådan rättshandling som på grund av domstolens beslut återgår, kan dödsboet kräva att tredje man, om det är möjligt, på nytt ställer en frigiven pant som säkerhet, om tredje man kände eller borde ha känt till de omständigheter som ledde till komplettering av arvskiftet eller förrättande av nytt arvskifte.

I lagen anges inte den tidsfrist inom vilken ansökan om komplettering av arvskifte eller förrättande av nytt arvskifte ska inlämnas. I domstolspraxis har det i vissa fall ansetts att sökandens passivitet kan leda till att rätten förfaller.

Tyskland

I den tyska civillagboken (BGB) föreskrivs det om en arvinges rätt att kräva återbäring av egendom som någon har fått ur dödsboet utan faktisk arvsrätt. Med egendom som fåtts i arv jämnställs egendom som har skaffats med medel som fåtts i arv. Återbäringsskyldigheten börjar då från den tidpunkt då den återbäringsskyldige har fått vetskap om att den egendom som kommit i stället är jämnställbar med arv.

Den återbäringsskyldige ska återbära också nyttan av och avkastningen på egendomen. Om egendom inte kan återbäras, tillämpas i fråga om återbäringsskyldigheten vad som föreskrivs om återbäring av obehörig vinst. Den återbäringsskyldige är berättigad till ersättning för de kostnader han eller hon haft för föremålet. På skadeståndsskyldighet för försämrad egendom eller på gottgörelse för användningen av och nyttan av egendomen under den tid ärendet är anhängigt tillämpas de allmänna bestämmelser som gäller förhållandet mellan ägare och innehavare.

Om den återbäringsskyldige inte handlat i god tro när egendomen togs i besittning, bestäms hans eller hennes ansvar som om återbäringsärendet redan var anhängigt. Detsamma gäller om den återbäringsskyldige senare får veta att han eller hon inte är egendomens rätte ägare.

Om egendomen genom avtal har överlåtits vidare, jämnställs förvärvarens ställning med en återbäringsskyldigs.

2.3 Bedömning av nuläget

När riksdagen antog den nya faderskapslagen ansåg den att den rådande regleringen inte är tillräcklig särskilt med beaktande av de fall där faderskapet i fråga om ett barn som fötts utom äktenskapet före den 1 oktober 1976 fastställts efter mannens död och barnet på det sätt som avses i 67 § 1 mom. i den nya faderskapslagen har arvsrätt efter en arvlåtare på faderns sida. Riksdagen förutsatte att regeringen bereder en proposition med förslag till kompletterande bestämmelser om återgång av arvskifte och ansvar för återbäring.

Det finns för närvarande inga bestämmelser i lag om återgång av arvskifte. I rättspraxis har liknande situationer behandlats på basis av en talan om återbäring av obehörig vinst. Även om en åsidosatt arvinge eller testamentstagare enligt rådande tolkning i domstolarna har kunnat starta en offentlig utredning i dödsboet eller ansöka om förordnande av en skiftesman för att förrätta ett nytt arvskifte, finns det behov av en enhetlig reglering i lag. Dessutom är det ändamålsenligt att de grunder och förfaranden som gäller återgång av arvskifte och ansvar för återbäring är enhetliga i alla de fall där en arvinges eller en universell testamentstagares rätt har åsidosatts. Av dessa orsaker är det inte motiverat att begränsa den nya regleringen endast till de specialfall då faderskapet i fråga om arvlåtaren fastställs först efter arvlåtarens död.

3 Målsättning och de viktigaste förslagen

Syftet med propositionen är att införa materiella och procedurmässiga bestämmelser om omskifte i sådana fall då en arvinges eller en universell testamentstagares rätt till arv har åsidosatts vid ett tidigare förrättat arvskifte. Dessa bestämmelser lämpar sig å ena sidan på fall då en arvinges eller testamentstagares rätt till arv existerade redan när det arvskifte som ska ändras förrättades, och å andra sidan på fall då t.ex. det förhållande som medför arvsrätt fastställs först efter förrättat arvskifte.

Utgångspunkten för de föreslagna bestämmelserna är å ena sidan bestämmelserna i 21 kap. i ärvdabalken om återgång av arvskifte, om arvskifte har förrättats innan boets och den avlidnes skulder har betalats och å andra sidan bestämmelserna i lagen om dödförklaring om skyldigheten att återbära egendom, om den dödförklarade är vid liv och kräver att få sin egendom tillbaka. Eftersom parternas ställning dock delvis är en annan än i ovan nämnda situationer, föreslås nämnda bestämmelser inte bli tillämpade som sådana. Det föreslås att bestämmelser om omskifte tas in i ett nytt 23 a kap. i ärvdabalken.

I propositionen används till skillnad för 21 kap. i ärvdabalken begreppet omskifte i stället för återgång av arvskifte. Detta är motiverat också därför att det på basis av propositionen i vissa fall är möjligt att arvskiftet inte återgår i sin helhet, utan att endast en del blir föremål för omskifte.

En arvinge eller en universell testamentstagare som inte har deltagit i ett tidigare förrättat arvskifte kan enligt de föreslagna bestämmelserna yrka omskifte. Omskifte kan yrkas, om rätten till arv ännu inte har preskriberats. Enligt bestämmelserna i 16 kap. i ärvdabalken preskriberas en arvinges och en testamentstagares rätt till arv i princip inom tio år från arvlåtarens död, eller, om den på testamentet grundade rätten inträder senare, från denna tidpunkt.

Också avvitrning eller åtskiljande av egendom kan enligt förslaget rättas, om det efter arvlåtarens död har förrättats avvitrning eller åtskiljande av egendom och dödsboet då har överlåtit betydligt mer egendom till maken eller sambon än vad det hade varit berättigat att överlåta. Det samma gäller gottgörelse till en sambo enligt 8 § i lagen om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011).

Utgångspunkten för förslaget om förfarandet vid omskifte är att man i första hand försöker avtala om omskifte mellan parterna. Om ett avtal mellan parterna inte nås, kan den som yrkar omskifte hos domstol ansöka om förordnande av en boutredningsman för att sköta återbäringen av egendom till dödsboet för att omskifte ska kunna förrättas. Avtal om omskifte kan ingås. Parterna har också möjlighet att ansöka om förordnande av en skiftesman för ett förrättnings-skifte. Det föreslagna förfarandet baserar i så stor utsträckning som möjligt på vad som tidigare föreskrivits om förfarandet i arvsfrågor.

Utgångspunkten för förslaget är att de som fått egendom ur dödsboet återbär all den egendom de fått vid ett tidigare verkställt arvskifte till dödsboet för att omskifte ska kunna förrättas. Egendom som har erhållits som legat återbärs dock endast om fullgörandet av legatet kränker laglotten eller någon annan rätt för den som yrkar omskifte. Egendom som har erhållits som sådant bidrag eller sådan gottgörelse som avses i 8 kap. i ärvdabalken eller som sådant underhåll som avses i 18 kap. i ärvdabalken ska återbäras endast om mottagaren har fått betydligt mer än vad han eller hon skulle ha varit berättigad till.

Återbäringsskyldigheten gäller i regel egendomen. Det föreslås dock att man avviker från denna princip t.ex. i en situation då den som yrkar omskifte har uppnått ställning av arvinge först efter det att arvskifte förrättades. Då kan den återbäringsskyldige i stället för att återbära

egendomen välja att betala dödsboet en penningersättning som motsvarar värdet av den egendom som han eller hon har fått för mycket. I denna situation har de delägare som deltagit i skiftet inte haft möjlighet när skiftet förrättades att beakta en arvinge som låtit fastställa sin ställning av arvinge efter skiftet. Detta skiljer sig från den situation då en arvinge eller en testamentstagare som har ställning av skiftesdelägare har förbigåtts redan vid arvskiftet. Det är därför motiverat att den återbäringsskyldige har möjlighet att välja mellan att återbära till dödsboet den egendom som han eller hon fått vid skiftet eller att betala en penningersättning som motsvarar värdet av den egendom som han eller hon har fått för mycket.

De situationer som gäller omskifte kan vara av många olika slag. I synnerhet om de arvingar som deltagit i skiftet har tagit emot egendomen i god tro för lång tid sedan, kan kravet på att återbära egendom medföra problematiska situationer. Det föreslås därför en bestämmelse om jämkning, om återbäringsskyldigheten är oskälig. Enligt den föreslagna bestämmelsen om jämkning är de omständigheter som särskilt ska beaktas bl.a. huruvida den återbäringsskyldige har haft kännedom om rätten till kvarlåtenskap för den som yrkar omskifte, den tid som förflutit från det att egendomen erhöles till dess att yrkandet framställdes och vilka ekonomiska förhållanden såväl den återbäringsskyldige som den som yrkar omskifte har. Förteckningen är inte uttömmande, utan bestämmelsen erbjuder en möjlighet att pröva fallet som helhet också på basis av omständigheter som är jämförbara med de uppräknade.

Vid beredningen av propositionen tog man upp frågan om staten kan vara ersättningsansvarig i fråga om kostnaderna för ett förfarande med omskifte i de situationer då faderskapet till ett barn som har fötts utom äktenskapet före den 1 oktober 1976 fastställs på basis av den lagstiftning som trätt i kraft retroaktivt, och om det skulle behövas särskilda bestämmelser om statens ersättningsansvar.

Enligt 3 kap. 2 § i skadeståndslagen är staten under vissa villkor skyldig att ersätta skada som förorsakats genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning. Om skadan orsakats vid myndighetsutövning, omfattar skadeståndet enligt 5 kap. 1 § i skadeståndslagen gottgörelse även för sådan ekonomisk skada som inte står i samband med en person- eller sakskada.

Om ett skadeståndsanspråk mot staten grundas på ett fel eller en försummelse som en statlig myndighet har begått eller på verksamhet för vilken staten svarar oberoende av uppsåt eller vårdslöshet tillämpas lagen om statens skadeståndsverksamhet (978/2014) på handläggning av anspråket. Vid en eventuell ersättningsansökan måste det i varje enskilt fall separat bedömas om förutsättningarna för statens ersättningsansvar uppfylls. Det finns inte behov att införa bestämmelser om ett mer omfattande skadeståndsansvar för staten än så när det gäller kostnaderna för omskifte.

4 Propositionens konsekvenser

4.1 Konsekvenser för jämlikheten

Den föreslagna lagstiftningen lämpar sig jämlikt för alla arvingar och universella testamentstagare vars rätt vid ett tidigare förrättat arvskifte av någon anledning har åsidosatts eller fastställts efter skiftet. Skyldigheten att återbära egendom till dödsboet har dock underlättats något i sådana situationer då den som yrkar omskifte har uppnått ställning av arvinge först efter det att arvskifte har förrättats. Det bör särskilt noteras att förslaget inte innehåller bestämmelser enligt vilka barn som fötts utom äktenskapet före den 1 oktober 1976 och barn som fötts utom äktenskapet efter nämnda datum skulle behandlas olika.

4.2 Ekonomiska konsekvenser

Konsekvenser för hushållens ställning

Sådana situationer då en arvinge eller universell testamentstagare har åsidosatts vid arvskiftet är möjliga också i dag. Det finns inga exakta uppgifter om hur vanliga dessa fall är. De kan dock antas vara väldigt få i förhållande till alla de arvskiften som förrättas årligen.

Den föreslagna regleringen hör delvis samman med den möjlighet som återinförts retroaktivt genom den nya faderskapslagen att föra talan för fastställande av faderskap i fråga om barn som fötts utom äktenskapet före den 1 oktober 1976. Denna lagstiftningsändring väntas öka antalet situationer då omskifte blir aktuellt. Ca 50 000 personer avlider årligen i Finland. I regeringens proposition till riksdagen med förslag till faderskapslag och vissa lagar som har samband med den (RP 91/2014 rd) görs bedömningen att antalet talan om fastställande av faderskap som väcks med stöd av den retroaktivt återinförda talerätten kommer att stiga till sammanlagt minst några tiotal fall. I en del av dessa fall kan den förmodade fadern vid en närmare granskning inte fastställas vara far till barnet och i en del av fallen är fadern vid liv när faderskapet fastställs, och bestämmelser om omskifte behövs då i princip inte. Av de allmänna preskriptionsbestämmelser som gäller arvingars och universella testamentstagares rätt följer dessutom att arvsrätten preskriberas tio år efter arvlåtarens död. De omständigheter som presenterats begränsar ytterligare antalet hushåll som påverkas av förslaget. Ställt i relation till antalet personer som avlider varje år har propositionen konsekvenser för en mycket liten del av befolkningen.

Förslagets konsekvenser kan i princip ta sig uttryck antingen som en möjlighet att få egendom vid omskifte eller som en skyldighet att återbära egendom till dödsboet för omskifte. Om man inte når enighet om återbäring av egendom och om omskifte, bär dödsbodelägarna det ekonomiska ansvaret också för kostnaderna för en offentlig utredning och ett förrättnings-skifte så som föreskrivs i 19 och 23 kap. i ärvdabalken.

Konsekvenser för företag eller sammanslutningar

Propositionen har inga direkta konsekvenser för företag eller sammanslutning med undantag för de fall då ett företag eller en sammanslutning är universell testamentstagare. Egendom som ett företag eller en sammanslutning erhållit vid ett tidigare förrättat arvskifte måste då återbäras till dödsboet för förrättande av omskifte. Å andra sidan har ett företag eller en sammanslutning som är universell testamentstagare rätt att yrka omskifte, om skifte har förrättats utan att företaget eller sammanslutningen har varit part i det.

Konsekvenser för den offentliga ekonomin

Propositionen har inga direkta konsekvenser för den offentliga ekonomin. I lagen om skatt på arv och gåva (378/1940) beaktas en situation då grunderna för arvsbeskattningen har förändrats efter verkställandet av beskattningen. Enligt 39 § 1 mom. i lagen om skatt på arv och gåva verkställs beskattningen då på nytt med iakttagande i tillämpliga delar av vad som föreskrivs om skatterättelse i 40 och 41 §. Arvsbeskattningen kan verkställas på nytt inom tio år från arvlåtarens död eller, om arvet tillfaller en arvinge eller testamentstagare senare än vid arvlåtarens död, från det då egendomen erhöles.

I samband med att beskattningen verkställs på nytt kan Skatteförvaltningen rätta sådan skatt som uppburits tidigare på basis av felaktiga uppgifter och bestämma att skatten påförs en annan skattskyldig. Eftersom arvsskattens belopp är beroende av hur nära den skattskyldige är släkt med arvlåtaren, kan också beloppet av den arvskatt som uppbärs ändras. Beloppet av

arvskatten är också beroende av hur stor arvslotten är. Den totala arvsskatt som uppbärs kan därför sjunka av den anledningen att kvarlåtenskapen vid omskifte skiftas mellan fler arvingar än tidigare. Om arvet har tillfallit staten, kan också staten i likhet med andra återbäringsskyldiga bli tvungen att återbära vid skiftet erhållen egendom till dödsboet för att omskifte ska kunna förrättas.

Propositionen har inga särskilda direkta kostnadsverkningar på kommunerna och de påförs inte heller nya skyldigheter genom den. Vad som ovan sagts om propositionens konsekvenser för företag och sammanslutningar gäller också situationer då en kommun eller staten har fått egendom i egenskap av universell testamentstagare. Propositionens konsekvenser för den offentliga ekonomin kan anses bli ytterst små.

4.3 Konsekvenser för myndigheterna

Propositionen har direkta konsekvenser på myndigheterna till den del man blir tvungen att ansöka om förordnande av en boutredningsman för att återbära egendom till dödsboet eller om förordnande av en skiftesman för att förrätta omskifte. Dessa ansökningar behandlas i tingsrätterna. Å andra sidan behandlas talan i anslutning till omskifte också för närvarande av domstolarna utan något sådant stöd som i de föreslagna bestämmelserna, t.ex. såsom ärenden som gäller återbäring av obehörig vinst och förordnande av skiftesman. Enligt domstolarnas bedömning har förslaget endast mindre och temporära konsekvenser för domstolarnas verksamhet i form av fler ärenden. Också konsekvenserna för rättshjälpsbyråerna kommer att bli ringa på grund av antalet fall.

5 Beredningen av propositionen

5.1 Beredningsskeden och beredningsmaterial

Den 20 mars 2015 tillsatte justitieministeriet en arbetsgrupp med uppgift att bereda lagstiftning om återgång av arvskifte och om ansvar för återbäring av egendom. Orsaken till tillsättningsbeslutet var de två uttalanden som riksdagen gav i samband med antagandet av den nya faderskapslagen (RSv 235/2014 rd).

Arbetsgruppens uppgift var att utarbeta ett förslag till bestämmelser om återgång av arvskifte och om det ansvar för återbäring av egendom som hänför sig till en återgång. Den föreslagna regleringen skulle omfatta alla situationer då arvskiftet återgår.

Till ordförande för arbetsgruppen kallades hovrättsrådet Tuomo Antila vid Helsingfors hovrätt och till medlemmar lagstiftningsrådet Salla Silvola från justitieministeriet, professor Markku Helin från Åbo universitet, professor Urpo Kangas från Helsingfors universitet samt advokat Hilikka Salmenkylä, som representerade Finlands Advokatförbund.

Under arbetets gång hörde arbetsgruppen företrädare för finansministeriet och Skatteförvaltningen.

5.2 Remissyttranden och hur de har beaktats

Inom utsatt tid tog justitieministeriet emot 10 utlåtanden om arbetsgruppsbetänkandet. Utlåtande gavs av Lantmäteriverket, Statskontoret, Skatteförvaltningen, tingsrätten i Södra Savolax, tingsrätten i Uleåborg, tingsrätten i Norra Karelen, Finlands Kommunförbund, Helsingfors rättshjälpsbyrå, Finlands Advokatförbund, Skattebetalarnas Centralförbund rf och Förbundet för Ensamstående Föräldrar rf.

Nästan alla remissinstanser understöder regleringen och anser det viktigt att de grunder och förfaranden som gäller omskifte och ansvar för återbäring är enhetliga i alla de fall då en arvinges eller en universell testamentstagares rätt har åsidosatts.

Största delen av remissinstanserna understödde de materiella förslag som gäller omskifte och skyldighet att återbära egendom som sådana eller något preciserade. På basis av utlåtandena har bestämmelserna om det allmänna tillämpningsområdet för de bestämmelser som föreslås i 23 a kap. i ärvdabalken, om egendom som omfattas av återbäringsskyldighet och om värdering av den egendom som ska återbäras och motiveringen till dem preciserats. Till motiveringen har fogats ett klargörande av förhållandet mellan den föreslagna lagstiftningen och annan lagstiftning, i synnerhet förhållandet till bestämmelserna i 13 kap. i jordabalken (540/1995).

Majoriteten av remissinstanserna gav sitt understöd till de av arbetsgruppen föreslagna förfarandebestämmelserna om omskifte och återbäring av egendom. Regeringspropositionen motsvarar till denna del arbetsgruppens förslag. Det alternativa förfarande som föreslogs av Finlands Advokatförbund ansågs inte genomförbart, eftersom den eventuella nyttan i anslutning till det skulle ha krävt ändringar i de allmänna förutsättningarna för verkställbarhet i utskönningsbalken, vilket inte är motiverat i samband med de specialsituationer som behandlas nu. Remissinstanserna kommenterade inte de förslag till följdändringar som ingår i arbetsgruppens förslag. Skattebetalarnas Centralförbund rf ansåg att förslaget förutsätter en ändring av 39 § i lagen om skatt på arv och gåva. Enligt Skatteförvaltningens utlåtande kan omskifte dock beaktas vid arvsbeskattningen genom de nuvarande bestämmelserna om grund för rättelse, och någon specialreglering behövs inte.

DETALJMOTIVERING

1 Lagförslag

1.1 Ärvdabalken

23 a kap. Om omskifte och skyldighet att återbära egendom

1 §. I paragrafen föreskrivs det om en arvinges eller en universell testamentstagares rätt att yrka omskifte om han eller hon inte har varit part i ett förrättat arvskifte.

Den föreslagna bestämmelsen täcker för det första sådana situationer då en arvinge som yrkar omskifte har haft ställning av arvinge redan då arvskiftet förrättades. För det andra täcker bestämmelsen också sådana situationer då ställningen av arvinge har fastställts först efter förrättat arvskifte. En sådan situation kan uppkomma t.ex. när en arvinges rättsliga förhållande till sin biologiska far har fastställts av domstol först efter arvlåtarens död.

En universell testamentstagare kan yrka omskifte t.ex. i en situation då ett testamente hittats först efter det att arvskifte förrättats.

En arvinge eller universell testamentstagare har dock inte rätt att yrka omskifte, om hans eller hennes rätt till arv har preskriberats. Bestämmelser om preskription finns i 16 kap. i ärvdabalken. Enligt bestämmelserna i dess 1 § 1 mom. ska en arvinge eller en testamentstagare göra sin rätt gällande inom tio år från arvlåtarens död, eller, om den på testamentet grundade rätten inträder senare, från denna tidpunkt. Enligt 2 mom. i samma paragraf får domstolen i vissa situationer förordna att en arvinge eller testamentstagare ska göra sin rätt gällande inom en kortare tid. I den föreslagna bestämmelsen avses med preskription överskridande av såväl en sådan tidsfrist som avses i 1 mom. som en sådan särskild tidsfrist som ställts med stöd av 16 kap. 2 mom. i ärvdabalken.

Det är klart att omskifte inte kan yrkas av en arvinge som inte har varit part i ett förrättat arvskifte av den anledningen att han eller hon på det sätt som föreskrivs i 17 kap. i ärvdabalken har av sagt sig arv eller överlåtit sin andel i boet till någon annan. Den som anser sig ha rätt till arv kan framställa sitt yrkande om omskifte till dem som deltagit i ett tidigare arvskifte när som helst oberoende av om hans eller hennes ställning av arvinge har fastställts genom ett lagakraftvunnet beslut eller om det testamente som uppgjort till förmån för honom eller henne har vunnit laga kraft. Först efter det att hans eller hennes ställning av arvinge har fastställts genom ett lagakraftvunnet beslut eller när testamentet har vunnit laga kraft är det möjligt att vidta konkreta åtgärder för att förrätta omskifte.

Den som fått egendom som legat ska inte kunna yrka omskifte med stöd av den föreslagna paragrafen. En sådan rätt är inte nödvändig, eftersom ställningen för den som fått egendom som legat är tryggad redan genom bestämmelsen i 22 kap. 1 § 2 mom. i ärvdabalken. Ett förrättat arvskifte inverkar inte på personens ställning, utan han eller hon kan göra sin rätt gällande oberoende av arvskiftet.

Enligt bestämmelsen kan möjligheten att yrka omskifte utnyttjas endast när en arvinge eller en universell testamentstagare inte har varit part i ett tidigare förrättat arvskifte. Bestämmelsen kan således inte användas som ett alternativ rättsmedel i en situation då en klandertalan enligt 23 kap.10 § i ärvdabalken inte har väckts eller klandertalan inte har haft framgång. Att framställa ett yrkande om omskifte ska dock vara möjligt t.ex. i en sådan i och för sig ovanlig situation då förhållandet mellan ett barn som fötts utom äktenskapet och barnets biologiska far

fastställs först efter mannens död, men barnet har varit part i ett tidigare förrättat arvskifte i en annan ställning, t.ex. som universell testamentstagare.

Ett arvskifte anses i allmänhet ha förrättats när skifteshandlingen har undertecknats på det sätt som anges i 23 kap. 9 § 1 mom. Ett yrkande på omskifte kan framställas efter det att skifte har förrättats, även om arvskiftet ännu inte har vunnit laga kraft. Om ett arvskifte har klandrats och det också yrkas omskifte med stöd av de nu föreslagna bestämmelserna, är det ofta ändamålsenligt att avbryta behandlingen av klandertalan med stöd av 14 kap. 4 § i rättegångsbalken tills det klarnar huruvida det arvskifte som är föremål för klandertalan blir ersatt med omskifte och klandertalan inte längre behöver föras.

Bestämmelserna tillämpas endast när arvskifte har förrättats. Om arvskifte inte har förrättats, ska bodelägaren i stället för omskifte yrka skifte av dödsboet i enlighet med 23 kap. 1 § i ärvdabalken.

Ett yrkande på omskifte kan framställas formfritt till dem som har tagit emot arvet. Om man efter det att yrkande framställts inte når avtal om omskifte, kan den som yrkar omskifte på det sätt som visas i de föreslagna 9 och 11 § ansöka om förordnande av en boutredningsman för att sköta återbäringen av egendomen till dödsboet samt om förordnande av skiftesman för att förrätta omskifte.

2 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om en skyldighet att återbära egendom för förrättande av omskifte, om förutsättningarna för omskifte uppfylls. Syftet med återbäring av egendom är att återbära egendom som fått ur kvarlåtenskapen till dödsboet, för att en vid arvskiftet åsidosatt arvinges eller universell testamentstagares rätt till arv ska kunna tillgodoses. Återbäringsskyldigheten gäller i första hand själva egendomen, om inte något annat följer av 3 §. Bestämmelserna i paragrafen är dispositiva, vilket innebär att dödsboet och den återbäringsskyldige kan avtala om återbäringsskyldigheten också på annat sätt.

I 1 mom. föreskrivs det om återbäringsskyldighetens omfattning i olika situationer.

Enligt 1 punkten är den som har fått egendom i arv eller med stöd av ett universaltestamente skyldig att till dödsboet återbära i princip all den egendom som han eller hon erhållit. Dessamma gäller den till vilken staten med stöd av 5 kap. 2 § i ärvdabalken har överlätit egendom som med stöd av 1 § i det kapitlet har tillfallit staten. I praktiken innehåller de beslut om överlåtelse av egendom som tillfallit staten med stöd av 5 kap. 1 § i ärvdabalken redan för närvarande ett villkor enligt vilket förvärvaren är skyldig att överlåta den erhållna egendomen till arvsberättigade släktingar eller testamentstagare som eventuellt dyker upp senare.

Enligt 2 punkten är den som fått egendom som legat återbäringsskyldig, om testamentet kränker laglotten eller någon annan rätt för den som yrkar omskifte. Så som föreskrivs i 7 kap. 5 § 1 mom. i ärvdabalken är ett testamente utan verkan gentemot en arvinge till den del det hindrar honom att få ut sin laglott ur kvarlåtenskapen eller inskränker hans rätt att förfoga över egendom som tillkommer honom som laglott. En sådan återbäringsskyldighet som anges i den föreslagna bestämmelsen kan på motsvarande sätt för det första gälla återbäring av sådan egendom som en testamentstagare har fått äganderätten till som legat. Å andra sidan kan återbäringsskyldigheten också innebära att avstå t.ex. från en genom testamente beviljad nyttjanderätt till den del nyttjanderätten inskränker arvingens rätt att förfoga över egendom som tillkommer honom som laglott. Bestämmelsen täcker dessutom t.ex. sådana situationer då ett legat genom ett senare universaltestamente har återtagits, vilket leder till att fullgörandet av legatet kränker den universella testamentstagares rätt.

Enligt 3 punkten är den som har fått egendom som bidrag eller gottgörelse enligt 8 kap. i ärvdabalken eller som underhåll enligt 18 kap. 6 § 2 mom. återbäringsskyldig, men endast till den del mottagaren har fått betydligt mer i bidrag, gottgörelse eller underhåll än vad han eller hon skulle ha varit berättigad till. De understöd, gottgörelser och underhåll som avses i bestämmelsen är till sin karaktär behovs- eller förtjänstbundna. Bakgrunden till bestämmelsen är tanken att bidraget, gottgörelsen eller underhållet i allmänhet skulle ha beviljats till samma belopp också i det fall att rättigheterna för en arvinge eller testamentstagare som yrkar omskifte hade beaktats på behörigt sätt vid arvskiftet. Av detta följer att den som har fått bidrag, gottgörelse eller underhåll är skyldig att återbära egendom endast till den del mer egendom har överförts än vad behovs- eller förtjänstgrunden skulle ha förutsatt. Det verkliga syftet med egendomsöverföringen har då åtminstone delvis varit ett annat än att betala det bidrag, den gottgörelse eller det underhåll som avses i lagen. En sådan egendomsöverföring har kunnat kränka de arvingar och testamentstagare som inte har varit delaktiga i beslutsfattandet kring överföringen.

Bestämmelsen förutsätter att betydligt mer egendom har överförts än vad mottagaren har varit berättigad till. När man beaktar att bidrag, gottgörelse och underhåll beviljas enligt prövning, är det inte ändamålsenligt att mindre avvikelser från de grunder för beviljande som anges i lag skulle kunna leda till återbäringsskyldighet.

I 2 mom. anges de situationer då återbäringsskyldighet trots 1 mom. inte föreligger. Enligt bestämmelsen föreligger återbäringsskyldighet inte, om det är uppenbart att återbäring av egendom inte behövs för att trygga rätten för den som yrkar omskifte. Som exempel kan man nämna en situation då det i mannens testamente bestäms att bröstarvingarna får sin laglott och att den återstående andelen går till änkan som universell testamentstagare. Att en ny arvinge uppenbarar sig och blir part i skiftet innebär då att den egendom som arvlåtaren inte har kunnat förordna om genom testamente skiftas mellan fler arvingar än tidigare. För änkan, som fått den disponibla kvoten, ändras inte ställningen på grund av ändringen, eftersom den andel som arvlåtaren har kunnat testamentera kvarstår oförändrad oberoende av antalet bröstarvingar. Änkan är då i princip inte återbäringsskyldig. Om det dock görs sannolikt att änkan i skiftet fått mer egendom än den disponibla kvoten, kan det inte anses uppenbart att återbäring av egendom inte behövs för att trygga rätten för den som yrkar omskifte. Då är också änkan återbäringsskyldig.

Den som fått egendom har bevisbördan för att den erhållna egendomen inte behöver återbäras för att rätten för den som yrkar omskifte ska tryggas.

Förteckningen över återbäringsskyldiga i paragrafen är uttömmande. Exempelvis ett dödsbos eller en arvinges borgenär eller en person vars egendom, som erhållits i arv eller genom testamente, har sålts, är enligt de föreslagna bestämmelserna inte återbäringsskyldig. Exempelvis beständigheten hos förvärvarens förvärv är således inte beroende av att det finns förutsättningar för s.k. åtkomstskydd, såsom i fråga om fastigheter i 13 kap. 4 § i jordabalken. Inte heller en skiftesman som på yrkande har förrättat omskifte är enligt de föreslagna bestämmelserna skyldig att till dödsboet återbära det arvode och den kostnadsersättning som han eller hon med stöd av 23 kap. 4 § 4 mom. i ärvdabalken har fått ur dödsboets medel.

Om den återbäringsskyldige har avlidit, kan hans eller hennes rättsinnehavare i enlighet med bestämmelserna i 21 kap. i ärvdabalken vara ansvarig för arvlåtarens förpliktelser.

3 §. I paragrafen har det tagits in en specialbestämmelse för de situationer då den som yrkar omskifte har uppnått ställning av arvinge först efter det att arvskifte förrättades. Ett typfall är att faderskapsförhållandet mellan arvlåtaren och barnet fastställs först efter det att arvskiftet efter arvlåtarens död har förrättats. Ett arvskifte anses i allmänhet ha förrättats när skifteshand-

lingen har undertecknats på det sätt som anges i 23 kap. 9 § 1 mom., även om skiftet ännu inte har vunnit laga kraft.

I sådana fall kan den återbäringsskyldige i stället för att överlåta egendomen välja att betala dödsboet en penningersättning som motsvarar värdet av den egendom som han eller hon har fått för mycket. Det behöver finnas en valmöjlighet, eftersom de som förrättat skiftet i sådana situationer inte kan väntas ha räknat med möjligheten att dödsboet senare utökas med en ny arvinge.

Som ett exempel på tillämpningen av bestämmelsen kan man nämna en situation då kvarlåtenskap värd 300 000 euro har skiftats mellan arvlåtarens två barn. Då har vardera fått egendom till ett värde av 150 000 euro. Om ett tredje barn efter arvlåtaren uppnår ställning av arvinge efter skiftet, kan vardera av de barn som deltagit i skiftet i stället för att återbära egendomen betala dödsboet en ersättning på 50 000 euro.

Varje återbäringsskyldig kan självständigt besluta om han eller hon återbär egendomen eller ersätter egendomens värde. I exempelfallet är det alltså möjligt att det ena av de barn som deltagit i arvskiftet återbär all den egendom som han eller hon fått vid arvskiftet till dödsboet och den andra betalar en penningersättning motsvarande värdet av den egendom som han eller hon fått för mycket. En återbäringsskyldig kan inte utan att avtala om det välja alternativet att han eller hon återbär endast en del av den erhållna egendomen och en del som pengar.

I paragrafen föreskrivs det också om hur storleken på den penningersättning som betalas till dödsboet bestäms. För att ta reda på det måste det göras en ny beräkning där rätten för den som yrkar omskifte beaktas. Enligt huvudregeln ska egendomen vid beräkningen ges det värde som den hade vid mottagandet. Detta betyder i praktiken att man vid beräkningen kan använda samma egendomsvärden som vid det tidigare skiftet. Att använda värdet vid mottagningstidpunkten kan dock i vissa situationer vara oskäligt antingen för den återbäringsskyldige eller för den som yrkar omskifte. Det föreslås därför att det ska vara möjligt att avstå från att använda det, om det finns särskilda skäl. Ett sådant skäl kan t.ex. vara att de återbäringsskyldige i skiftet har fått egendom vars värde har stigit avsevärt, utan att de själva bidragit till det, t.ex. till följd av en planeändring. Om det värderingssätt som följer huvudregeln då skulle leda till en oskäligt liten ersättning, är det möjligt att avvika från egendomens värde vid mottagningstidpunkten och i stället använda ett högre värde.

4 §. I 1 mom. föreskrivs det om situationer då återbäring av egendom inte är möjlig därför att egendomen i fråga inte finns kvar eller t.ex. har införlivats med annan egendom så att den inte kan återbäras. Den återbäringsskyldige ska i så fall betala en ersättning till dödsboet som motsvarar egendomens värde.

Egendomens värde bestäms i dessa situationer på det sätt som anges i 3 §, dvs. i regel enligt den tidpunkt då egendomen togs emot.

Den ersättningsskyldighet som anges i momentet är inte beroende av om egendomen t.ex. har försvunnit eller förstörts på grund av den återbäringsskyldiges oaktsamhet eller om egendomen inte har kunnat återbäras därför att den t.ex. överlåtits till tredje man. Ersättningsskyldigheten kan dock jämkas med stöd av 8 §. Något som i allmänhet talar för jämkning är att egendomen har förstörts av skäl som är oberoende av den återbäringsskyldige.

Paragrafens 2 mom. gäller situationer då återbäring av en viss egendom är möjlig, men skulle förorsaka betydande olägenhet för den återbäringsskyldige. Den återbäringsskyldige kan då i stället för att återbära egendomen betala en ersättning som motsvarar egendomens värde vid mottagningstidpunkten. Om egendomens värde dock har stigit så att dess värde vid den tid-

punkt då ersättningen bestäms är högre än värdet vid mottagningstidpunkten och värdeökningen inte är en följd av den återbäringsskyldiges egen verksamhet, ska ersättning betalas enligt det verkliga värdet vid den tidpunkt då ersättningen bestämdes. Syftet med bestämmelsen är att förhindra att den återbäringsskyldige drar nytta av rätten att betala en penningersättning i stället för att återbära egendomen. Om det är fråga om en värdeökning som den återbäringsskyldige avsevärt bidragit till genom sin egen verksamhet t.ex. genom att grundligt reparera fastigheten eller arbeta för företaget, skulle det inte vara rättvist att bestämma värdeökningen enligt den tidpunkt då ersättningen bestäms. Att egendomen har stigit i värde kan bero dels på den återbäringsskyldiges egen verksamhet och dels på andra omständigheter, såsom ändringar på marknaden. När värdeökningen bestäms lämnar man självfallet också då endast den värdeökning obeaktad som berott på den återbäringsskyldiges egen verksamhet. Som exempel kan man tänka sig en situation då en fastighets värde vid mottagningstidpunkten varit 100 000 euro. När ersättningen bestäms är fastighetens värde 200 000 euro. Av värdeökningen beror 70 000 euro på att den återbäringsskyldige gjort en grundlig reparation på fastigheten medan 30 000 euro beror på den allmänna prisutvecklingen på fastighetsmarknaden. Den återbäringsskyldige ska då betala 130 000 euro i ersättning.

I första hand är det egendomen som ska återbäras och en förutsättning för att ersätta egendomens värde är därför att den återbäringsskyldige visar att en återbäring skulle förorsaka honom eller henne betydande olägenhet. Det kan t.ex. vara fråga om att innehavaren av egendomen nödvändigt behöver ett visst föremål för att utöva sin näring och att det skulle vara väldigt besvärligt eller åsamka innehavaren en betydande ekonomisk förlust att ersätta den med ett nytt motsvarande föremål.

Att ersätta egendomens värde av den orsaken att en återbäring skulle förorsaka betydande olägenhet kommer på fråga endast om den återbäringsskyldige fordrar det. Däremot kan dödsboet med stöd av denna bestämmelse inte kräva att den återbäringsskyldige ersätter egendomens värde i stället för att återbära egendomen. Den återbäringsskyldige har bevisbördan för att en återbäring förorsakar honom eller henne betydande olägenhet. Det är dock alltid möjligt att betala en ersättning som motsvarar egendomens värde, om parterna kommer överens om det. I annat fall avgörs saken av domstol på boutredningsmannens talan.

5 §. Om värdet av den egendom som ska återbäras har minskat till följd av slitage eller skada, ska den återbäringsskyldige enligt paragrafen ersätta värdeminskningen. En skyldighet att betala ersättning gäller endast om egendomens värde har sjunkit väsentligt.

Om egendomens värde har minskat av någon annan orsak än slitage eller skada, ska den återbäringsskyldige enligt den andra meningen i momentet betala en skälig ersättning för värdeminskningen, om det anses finnas särskilda skäl till detta. Bestämmelsen blir tillämplig när egendomen i och för sig är i samma skick som när den återbäringsskyldige mottog den, men inte längre inbringar samma pris. Bestämmelsen avser t.ex. sådana situationer då egendomens marknadsvärde har sjunkit på grund av kursfluktuationer eller säsongvariationer. Exempelvis börsaktier är känsliga för kursfluktuationer. Också värdet på t.ex. bilar och annan teknisk utrustning sjunker i regel ju äldre de blir, även om de inte används särskilt mycket. Eftersom en värdeminskning av detta slag skulle ha skett även om dödsboet hade haft egendomen i sin besittning, är huvudregeln att boet får bära förlusten av värdeminskningen. För att ersättning ska betalas, måste det finnas särskilda skäl till det. Ett sådant skäl kan närmast komma på fråga när det krävs att den återbäringsskyldiga ska överlåta egendomen och han eller hon fördröjer återbäringen utan skäl, med den påföljden att egendomens värde minskar under denna tid.

Enligt den senare meningen i momentet ska den återbäringsskyldige betala en skälig ersättning för värdeminskningen. Den kan alltså vara mindre än den verkliga värdeminskningen. Vad som är en skälig ersättning måste avgöras från fall till fall.

6 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om ränta på den penningersättning som ska återbäras, ersättning för avkastningen på annan egendom som ska återbäras eller för värdet på denna avkastning samt ersättning för den nytta som erhållits av egendomen. Betalning av ersättning för nyttan av egendomen är dock på det sätt som närmare anges nedan sekundärt i förhållande till ersättning som betalas för värdeminskning med stöd av 5 §.

Enligt den första meningen i 1 mom. ska den återbäringsskyldige betala ränta på hela den penningersättning som ska återbäras. Räntan bestäms enligt 3 § 2 mom. i räntelagen (633/1982). Något som talar för att en sådan s.k. avkastningsränta ska betalas är att det är fråga om ett belopp som kan jämföras med avkastning. Den återbäringsskyldige är å andra sidan inte skyldig att betala mer än avkastningsränta, även om han eller hon skulle ha lyckats investera de medel som han eller hon fått ur boet så att de avkastat en bättre ränta än avkastningsräntan.

Avkastningsränta ska betalas från den tidpunkt vid vilken den återbäringsskyldige fick egendomen i sin besittning, om inte något annat följer av 2 mom.

Enligt den andra meningen i 1 mom. ska den återbäringsskyldige betala ersättning för avkastningen på annan egendom. Avkastning är allt det som egendomen inbringar vid regelbunden användning. Avkastning innefattar å ena sidan naturprodukter, såsom den skörd man får på fastigheten, å andra sidan intäkter av egendomen, t.ex. hyra för en lägenhet eller aktieutdelning. Enligt bestämmelsen är ett alternativ till att överlåta själva egendomen att ersätta avkastningens värde. Den ersättningsskyldige kan välja på vilket sätt han eller hon fullgör sin skyldighet.

I den andra meningen i momentet finns det dessutom en bestämmelse om ersättning för den nytta som erhållits av egendomen. Som nytta betraktas den fördel som användningen av egendomen medfört. Nyttan kan t.ex. vara den fördel som den återbäringsskyldige fått av att han eller hon har fått bo i en bostad eller använda en bil som ska återbäras till dödsboet. En skälig ersättning ska betalas för nyttan. Ersättningsbeloppet ska fastställas med hänsyn till i vilken mån dödsboet har förorsakats olägenhet av att det inte har kunnat utnyttja egendomen. Om det är fråga om egendom som vem som helst kunde ha erhållit nytta av enligt ett visst marknadsvärde, kan full ersättning enligt denna nytta vanligen också anses skälig. Om den återbäringsskyldiges nytta däremot närmast har baserat sig på hans eller hennes egen verksamhet, kan ersättning för nyttan i allmänhet inte anses skäligt.

I praktiken kan den förekomma situationer då egendomen har varit till nytta men samtidigt har minskat i värde och den återbäringsskyldige därför måste ersätta dödsboet för värdeminskningen. Ett exempel på detta är en situation då det tagits grus eller sten ur en fastighet. Enligt den tredje meningen i momentet ska den olägenhet dödsboet haft då i första hand betalas i form av en ersättning för värdeminskningen. I annat fall skulle den återbäringsskyldige bli tvungen att betala dubbel ersättning för de verkningar som åtgärden medför.

Avkastningen, avkastningens värde eller nyttan ska ersättas för hela den tid under vilken den återbäringsskyldige har haft egendomen i sin besittning, om inte något annat följer av 2 mom.

Om den återbäringsskyldige har lagt ner kostnader på egendomen i syfte att få avkastning eller nytta, har han eller hon rätt att få ersättning enligt 7 § för dem. Motfordringar kan kvittas.

I 2 mom. skyddas en sådan återbäringsskyldig som har haft egendomen i sin besittning i god tro. I 1 mom. avsedd ränta eller ersättning ska betalas tidigast från den tidpunkt då den återbäringsskyldige kände eller borde ha känt till rätten till kvarlåtenskap för den som framställer ett yrkande om omskifte. Bestämmelsen är ett undantag från den i 1 mom. angivna skyldigheten

att betala ränta eller ersättning från den tidpunkt då den återbäringsskyldige fick egendomen i sin besittning.

Beroende på situationen anses det att den återbäringsskyldige visste eller borde ha vetat om rätten för den som yrkar omskifte när han eller hon kände till eller borde ha känt till att det finns en åsidosatt arvinge och att denna har ett rättsligt förhållande till arvlåtaren eller att det existerar ett testamente. Endast en misstanke om arvlåtarens biologiska faderskap till ett barn som fötts utom äktenskapet ska t.ex. inte anses som sådan vetskap som avses i bestämmelsen. Å andra sidan är det åtminstone inte i alla situationer befogat att anse att den återbäringsskyldige upphör att handla i god tro först när arvlåtarens faderskap har fastställts genom en lagkraftvunnen dom. Den betalningsskyldighet som avses i momentet kan i allmänhet anses börja redan när den återbäringsskyldige kände till eller borde ha känt till såväl resultatet av en sådan rättsgenetisk faderskapsundersökning som visar den åsidosatta arvingens biologiska förhållande till arvlåtaren som att en talan om fastställande av faderskap har inletts.

Den skyldighet att betala ränta eller ersättning som anges i bestämmelsen kan bli tillämplig också t.ex. i en situation då arvet har skiftats utan att det tillräckligt väl har utretts vilka arvingar arvlåtaren har. Ränta eller ersättning ska då betalas tidigast från det att den återbäringsskyldige sannolikt har blivit medveten om rätten till kvarlåtenskap för den som yrkar omskifte, om antalet arvingar har utretts med iakttagande av normal omsorgsfullhet.

Om den återbäringsskyldige visste om rätten till kvarlåtenskap för den som yrkar omskifte eller borde ha vetat detta redan när han eller hon fick egendomen i sin besittning, gäller betalningsskyldigheten hela besittningstiden.

Enligt 3 mom. ska den återbäringsskyldige på den penningersättning som ska återbetalas eller på den ersättning som betalas för egendomens värde betala dröjsmålsränta enligt 4 § 1 mom. i räntelagen från den tidpunkt vid vilken yrkandet på återbäring framställdes. Skyldigheten att betala avkastningsränta upphör när skyldigheten att betala dröjsmålsränta börjar.

7 §. Paragrafen innehåller en bestämmelse om den återbäringsskyldiges rätt till ersättning för de kostnader som han eller hon haft för den egendom som ska återbäras. På fråga kommer främst nödvändiga kostnader, men också andra kostnader, om det prövas skäligt. Kostnaderna kan anses nödvändiga när de behövs för en omsorgsfull och förnuftig förvaltning av egendomen. Nödvändiga kostnader ska enligt bestämmelsen ersättas i sin helhet av dödsboets medel. Övriga kostnader som kan ersättas är närmast kostnader som ökat egendomens värde eller annars varit till nytta.

8 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om jämkning av återbäringsskyldigheten.

Enligt 1 mom. kan en återbäringsskyldighet enligt 2—6 § jämkas, om den är oskälig. Jämkning kan gälla alla skyldigheter som uppstår för den återbäringsskyldige med stöd av nämnda paragrafer. Jämkning är således möjlig när det är fråga om skyldighet att återbära egendom, betalning av ersättning som motsvarar egendomens värde eller ersättning för en värdeminskning, skyldighet att betala ränta, betalning av ersättning för avkastning eller för värdet på denna avkastning eller betalning av ersättning för nytta. Jämkning avser i allmänhet en minskning av återbäringsskyldigheten, men i exceptionella fall är också det alternativet möjligt att återbäringsskyldigheten helt slopas.

Jämkning baserar sig på prövning från fall till fall. Förutsättningarna för jämkning bedöms separat för varje återbäringsskyldig. Bestämmelser om vilka omständigheter som ska beaktas vid prövningen finns i 2 mom.

Enligt 1 punkten ska man när jämkning av återbäringsskyldigheten provas beakta huruvida den återbäringsskyldige när han eller hon fick egendomen hade eller borde ha haft kännedom om rätten till kvarlåtenskap för den som yrkar omskifte. En närmare redogörelse för tidpunkten när den återbäringsskyldige fick kännedom om rätten finns i motiveringen till 6 § 2 mom. Avsikten är att denna omständighet ska vara av central betydelse när jämkning provas. Något som starkt talar mot jämkning är att arvskifte har förrättats trots att den återbäringsskyldige har varit medveten om att det existerar en sådan arvinge eller universell testamentstagare som inte varit part i skiftet. Något som i mindre grad talar mot jämkning är att den återbäringsskyldige inte uttryckligen haft kännedom om en åsidosatt arvinge eller testamentstagare, men borde ha blivit medveten om det om han eller hon hade handlat omsorgsfullt.

Enligt 2 punkten ska man när jämkning provas beakta den tid som förflutit från det att egendomen erhöles till dess att ett yrkande på återbäring framställdes. Ju längre tid som förflutit från det egendomen erhöles, desto mer fullständigt har egendomen uppgått i mottagarens egendom. Syftet med bestämmelsen är förutom att skydda rätten för den som under lång tid haft egendomen i sin besittning också uppmuntra den som yrkar omskifte att handla snabbt efter att han eller hon har fått kännedom om sin rätt till arvet. Avsikten med att avgränsa skälighetsgrunden till tidpunkten när ett yrkande på återbäring framställdes och inte t.ex. till den tidpunkt då tvisten blir löst är att förhindra en onödigt utdragen behandling av egendomstvisten med det syftet att förutsättningarna för jämkning säkrare ska uppfyllas.

Enligt 3 punkten bör man när jämkning provas beakta vilka ekonomiska förhållanden den återbäringsskyldige och den som yrkar omskifte har och vilka verkningar en till fullo fullgjord återbäringsskyldighet har på deras utkomst.

I de situationer då jämkning av återbäringsskyldigheten provas, är det motiverat att fästa uppmärksamhet förutom på den återbäringsskyldiges ekonomiska förhållanden också på de ekonomiska förhållandena för den som yrkar omskifte. Något som talar för jämkning är t.ex. att en till fullo fullgjord återbäringsskyldighet skulle äventyra utkomsten för en återbäringsskyldig vars ekonomiska ställning är svag, medan de ekonomiska förhållandena för den arvinge eller universella testamentstagare som framställt ett yrkande på omskifte är goda.

Återbäringsskyldighet kan komma på fråga i mycket olika situationer, och det är inte ändamålsenligt att i detalj försöka räkna upp alla de omständigheter på grund av vilka återbäringsskyldigheten i praktiken kan bli oskälig. Det föreslås därför i 4 punkten att man när jämkning provas ska beakta också andra omständigheter som är jämförbara med dem som nämns i 1—3 punkten. Ett exempel på en sådan omständighet kan vara en situation då den återbäringsskyldige har betalat arvsskatt på den erhållna egendomen, och denna skatt enligt skattelagstiftningen inte längre kan återbäras till honom eller henne, och den återbäringsskyldiges eget handlande inte varit orsak till att beskattningen inte kunnat verkställas på nytt.

Jämkning baserar sig alltid på en helhetsbedömning. Det primära syftet med jämkningsmöjligheten är att skydda en sådan arvinge eller universell testamentstagare som har tagit emot egendomen i god tro och vid den tid då yrkandet på omskifte framställs inte längre klarar av att återbära egendomen utan att det har betydande verkningar på hans eller hennes ekonomiska förhållanden och utkomst. En sådan situation kan vara aktuell bl.a. när släktskapsförhållandet mellan en arvinge och arvlåtaren fastställs först efter förrättat arvskifte och den återbäringsskyldige när arvskiftet förrättades inte har kunnat förutse att släktskapsförhållandet fastställs. De medel som erhållits i arv kanske inte längre finns kvar, de kan ha använts för att betala bort skulder eller så kan egendomen ha förstörts av skäl som inte beror på mottagaren. I sådana situationer skulle det vara oskäligt att fullgöra återbäringsskyldigheten till fullo.

I 3 mom. föreskrivs om en omständighet som utöver de omständigheter som nämns i 2 mom. ska beaktas när jämkning av ersättningsskyldighet enligt 4 § 1 mom. eller 5 § provas. Det är fråga om en ersättningsskyldighet som baserar sig på att den egendom som ska återbäras inte finns kvar eller annars inte kan återbäras eller att egendomens värde har minskat. Det ska då tas hänsyn till orsakerna till att egendomen inte kan återbäras eller att värdet har sjunkit.

Något som talar för jämkning av ersättningsskyldigheten är t.ex. att egendomen har förstörts utan att den återbäringsskyldige varit oaktsam och utan att den återbäringsskyldige fått annan egendom i stället. Däremot finns det i allmänhet ingen anledning till jämkning om den återbäringsskyldige har överlåtit egendomen mot vederlag eller om han eller hon har fått ersättning för förstörd egendom t.ex. via en försäkring. Mot jämkning talar dessutom t.ex. den omständigheten att egendomen inte har kunnat återbäras eller att dess värde har sjunkit på grund av dålig skötsel eller annan oaktsamhet från den återbäringsskyldiges sida.

När jämkning av ersättningsskyldighet enligt 4 § 1 mom. eller 5 § provas ska situationen bedömas som en helhet med beaktande av de omständigheter som avses i såväl 2 som 3 mom.

9 §. I paragrafen föreskrivs om förfarandet för att fullgöra återbäringsskyldigheten.

Enligt 1 mom. kan avtal om återbäring av egendom ingås mellan dödsboet och den återbäringsskyldige. Om ingen boutredningsman har förordnats för dödsboet, representeras dödsboet av arvingarna och de universella testamentstagarna på det sätt som föreskrivs i 18 kap. 1 § i ärvdabalken. Om antalet arvingar har ändrats t.ex. på grund av att faderskapet fastställts eller att ett testamente hittats, bestäms delägarna i dödsboet enligt den nya situationen.

Avtal om återbäringsskyldighet ska ingås skriftligen. Ett avtal kan ingås med varje återbäringsskyldig separat eller så att det gäller alla återbäringsskyldiga. I avtalet behöver man vanligen komma överens också om sättet och tidpunkten för återbäringen.

Om dödsboet och den återbäringsskyldige inte når avtal om återbäring av egendomen eller om ett avtal har ingåtts, men den återbäringsskyldige inte återbär egendomen enligt vad som avtalats, ska den som yrkar omskifte ha ett alternativt medel att göra sin rätt gällande. Enligt 2 mom. ska den som yrkar omskifte ha rätt att hos domstol ansöka om förordnande av en boutredningsman för att sköta återbäringen av egendomen till dödsboet för att omskifte ska kunna förrättas. De föreslagna bestämmelserna utesluter inte alternativet att dödsboet eller någon av dess delägare för talan om återbäringsskyldighet med stöd av de allmänna bestämmelserna om företräddande av dödsboet i 18 kap. 2 § i ärvdabalken.

Enligt 3 mom. är boutredningsmannen i första hand skyldig att försöka åstadkomma ett avtal med de återbäringsskyldiga om återbäring av egendomen. Eftersom varje situation är olik den andra föreslås det inga bestämmelser om på vilket sätt och hur länge avtalsförhandlingar behöver föras. Ibland kan det ta tid att gå igenom detaljerna i anslutning till ett avtal, medan det andra gånger mycket snabbt kan klarna att det saknas förutsättningar för att nå ett avtal. I praktiken lägger boutredningsmannen fram ett förslag om återbäring av egendom eller pengar för fullgörandet av återbäringsskyldigheten för var och en som fått egendom. Detta sker utgående från de uppgifter som boutredningsmannen har till sitt förfogande och får från parterna under boutredningens gång.

Bestämmelser om ansökan om och förordnande av boutredningsman och om boutredningsmannens uppgifter finns i 19 kap. i ärvdabalken. Enligt 3 mom. tillämpas på boutredningsman utöver de omständigheter som föreskrivs i detta kapitel i övrigt vad som föreskrivs i 19 kap. Av ärendets natur följer att alla bestämmelser i 19 kap. i ärvdabalken inte på samma sätt blir tillämpliga i situationer som gäller omskifte och skyldighet att återbära egendom som i en si-

tuation då boutredningen sker omedelbart efter arvlåtarens död. Exempelvis bestämmelserna om betalning av arvlåtarens skulder tillämpas i allmänhet inte, eftersom arvlåtarens skulder i princip har betalats redan före arvskiftet. Å andra sidan kan det uppkomma en ny skuld för dödsboet medan den boutredningsman som förordnats på grund av ett yrkande om återbäring förvaltar boet. På denna nya skuld tillämpas på normalt sätt bestämmelserna om dödsboets skuld i 19 kap.

Ett ärende som gäller förordnande av en boutredningsman för att sköta återbäring av egendomen till dödsboet för förrättande av omskifte prövas med stöd av 10 kap. 17 § 1 mom. och 2 mom. 5 punkten i rättegångsbalken av den tingsrätt inom vars domkrets den avlidne hade sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort.

10 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om boutredningsmannens och domstolens skyldigheter i en situation då de avtalsförhandlingar som avses i 9 § 3 mom. inte leder till resultat eller då någon som fått egendom inte återbär egendomen enligt vad som avtalats.

Enligt 1 mom. ska boutredningsmannen föra talan i domstol mot en sådan part för att slå fast återbäringsskyldigheten. Talan väcks enligt den ändring som föreslås i 10 kap. 17 § i rättegångsbalken vid den tingsrätt inom vars domkrets den person efter vilken arvet ska skiftas hade sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort. Om talan väcks mot flera svarande, kan talan med stöd av 18 kap. 2 § i rättegångsbalken behandlas i en och samma rättegång.

Enligt 2 mom. ska domstolen vid handläggningen av ett sådant ärende ge den som yrkar omskifte tillfälle att bli hörd. Det har ansetts finnas ett behov av detta bl.a. därför att de ekonomiska förhållandena för den som yrkar omskifte enligt vad som sägs i den föreslagna 8 § 2 mom. 3 punkten kan vara av betydelse när jämkning av återbäringsskyldigheten prövas. Andra återbäringsskyldiga kan vid behov höras som vittnen, om tvisten gäller sådana fakta som de vet något om. Andra återbäringsskyldiga kan också om de så vill försöka delta i rättegången genom att göra en ansökan om intervention enligt 18 kap. 8—10 § i rättegångsbalken.

11 §. I paragrafen föreskrivs det om omskifte som förrättas efter det att egendom återburits.

Enligt 1 mom. ska det för omskifte av egendomen förrättas ett nytt arvskifte.

Enligt 2 mom. ska omskiftet inte gälla dem som inte varit återbäringsskyldiga eller dem som till kvarlåtenskapen har återburit endast en penningersättning som motsvarar värdet på den egendom de fått för mycket. Närmare bestämmelser om dessa situationer finns i 2 § 2 mom. och 3 § i detta kapitel.

I 3 mom. finns en bestämmelse om hur jämkning av återbäringsskyldigheten inverkar på omskiftet. Jämkning av återbäringsskyldigheten ska beaktas vid omskiftet. I annat fall kan en delägare vars återbäringsskyldighet har jämkats, som ett resultat av omskiftet uppnå en bättre ställning än de övriga delägarna. Vid omskiftet ska därför det belopp med vilket delägarens återbäringsskyldighet har jämkats beaktas som redan erhållen egendom.

Exempelvis kan kvarlåtenskap till ett värde av 300 000 euro ursprungligen ha skiftats mellan två bröstarvingar. Arvslotten för båda blev då 150 000 euro. Efter arvskiftet fastställs en tredje bröstarvinge som kräver omskifte för att göra sin arvsrätt gällande. För den ena av bröstarvingen jämkas återbäringsskyldigheten till 30 000 euro, medan den andra av de ursprungliga bröstarvingarna återbär hela sin andel 150 000 euro. Den återburna egendomen uppgår således till sammanlagt 180 000 euro. Varje bröstarvinges andel av kvarlåtenskapen blir således 60 000 euro. När jämkningen av återbäringsskyldigheten beaktas vid omskiftet och jämningsbeloppet steg till 120 000 euro, har den arvinge vars återbäringsskyldighet jämkades inte

rätt att få någonting vid omskiftet. De 120 000 som fattas på grund av jämkningen får boet svara för. Det betyder att de två övriga arvingarna mellan sig delar på de 180 000 euro som återburits till dödsboet, dvs. de får 90 000 euro vardera vid omskiftet.

Enligt 4 mom. ska det i den skifteshandling som upprättas över omskifte nämnas att den ersätter den tidigare skifteshandlingen i fråga om dem som deltar i omskiftet. Detta behövs i synnerhet i fråga om sådan egendom som ska registreras och får ny ägare till följd av omskiftet.

Bestämmelser om arvskifte finns i 23 kap. i ärvdabalken. Enligt 5 mom. tillämpas på omskifte dessutom i övrigt vad som föreskrivs i 23 kap. Enligt 3 § i nämnda kapitel får delägarna förrätta omskiftet så som de kommer överens om eller så ska omskiftet förrättas av en skiftesman. På förordnande och entledigande av en skiftesman tillämpas bestämmelserna i 4—6 § i nämnda kapitel. Såsom även annars kan ansökan om förordnande av en skiftesman göras i samband med ansökan om förordnande av en boutredningsman. På skiftesförfarandet tillämpas bestämmelserna i 7 och 8 § i nämnda kapitel. På en skifteshandling som upprättas över omskifte tillämpas utöver den föreslagna paragrafens 4 mom. också bestämmelserna i 23 kap. 9 § i ärvdabalken. På klander av omskifte tillämpas bestämmelserna i 23 kap. 10 §.

Ett ärende som gäller förordnande av skiftesman för att förrätta omskifte eller som gäller klander av omskifte prövas med stöd av 10 kap. 17 § 1 mom. och 2 mom. 5 och 6 punkten i rättegångsbalken av den tingsrätt inom vars domkrets den avlidne hade sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort.

12 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om rättelse av avvitrning, åtskiljande av egendom eller gottgörelse enligt 8 § i lagen om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011) efter arvlåtarens död.

Enligt 1 mom. kan en arvinge eller en universell testamentstagare yrka att avvitrningen, åtskiljandet av egendomen eller gottgörelsen rättas, om dödsboet har överlåtit avsevärt mer egendom till arvlåtarens make eller sambo eller dennes arvingar än vad dödsboet skulle ha varit skyldigt att överlåta. Rättelse kan alltså inte yrkas t.ex. när dödsboet i samband med avvitrningen har avstått från att kräva egendom som omfattas av det s.k. utjämningsprivilegium för maken som avses i 103 § 2 mom. i äktenskapslagen (234/1929).

Såsom i de fall som avses i 1 § förutsätter möjligheten till rättelse att den som yrkar det inte varit part i ett tidigare förrättat skifte eller att hans eller hennes rätt till arv inte har preskriberats. Det redogörs närmare för dessa förutsättningar i samband med 1 §.

I 2 mom. föreskrivs det om återbäringsskyldigheten för den som erhållit egendom vid avvitrning, vid åtskiljande av egendom eller som gottgörelse. Enligt bestämmelsen föreligger återbäringsskyldighet för att avvitrningen, åtskiljandet av egendomen eller gottgörelsen ska kunna rättas endast till den del arvlåtarens make eller sambo eller dennes arvinge har fått avsevärt mer vid förrättningen eller som gottgörelse än vad han eller hon skulle ha varit berättigad till. På återbäringsskyldighet tillämpas dessutom vad som föreskrivs i 3—8 §.

På samma sätt som i de situationer som avses i 2 § 1 mom. 3 punkten gäller återbäringsskyldigheten endast egendom som erhållits för mycket och uppstår endast om betydligt mer egendom har överförts än vad mottagaren skulle ha varit berättigad till. Om mer egendom har överförts till maken eller sambon eller dennes arvingar än vad mottagaren enligt bestämmelserna om avvitrning eller åtskiljande av egendom eller bestämmelserna om gottgörelse i 8 § i lagen om upplösning av sambors gemensamma hushåll skulle ha varit berättigad till, kan överföringen av egendom ha kränkt de arvingar och testamentstagare som inte har varit delaktiga i beslutsfattandet i frågan. Om avvitrning eller åtskiljande av egendom har förrättats eller gott-

görelse lämnats så att den efterlevande maken eller sambon inte har fått mer egendom än vad som tillkommer honom eller henne, är värdet på den egendom som skiftas som kvarlåtenskap densamma oberoende av om någon arvinge eller testamentstagare har åsidosatts vid arvskiftet eller om det dyker upp en ny arvinge efter förrättat arvskifte. Någon återbäringsskyldighet föreligger då inte. Det beror på att den egendom som skiftas som arv i princip, oavsett antalet arvingar och universella testamentstagare, bestäms enligt vad som återstår när avvittring eller åtskiljande av egendom har förrättats.

Bestämmelsen förutsätter att betydligt mer egendom har överförts än vad mottagaren har varit berättigad till. Det är inte ändamålsenligt att endast mindre avvikelser från de grunder som anges i lag kan leda till återbäringsskyldighet.

Om den återbäringsskyldige har avlidit, kan hans eller hennes rättsinnehavare i enlighet med bestämmelserna i 21 kap. i ärvdabalken vara ansvarig för arvlåtarens förpliktelser.

Enligt 3 mom. tillämpas på rättelse av avvittring, åtskiljande av egendom eller gottgörelse samma bestämmelser som på omskifte.

Ikraftträdandebestämmelse. Avsikten är att de bestämmelser som gäller en ändring av ärvdabalken ska träda i kraft den 1 januari 2016. Det är samma dag som den nya faderskapslagen träder i kraft, vilket riksdagen förutsatte i sitt svar när den antog faderskapslagen (RSv 235/2014 rd—RP 91/2014 rd).

Enligt ikraftträdandebestämmelsen tillämpas lagen också på arvskifte, avvittring eller åtskiljande av egendom som har förrättats samt på gottgörelse som har lämnats före ikraftträdandet. Det finns inga separata bestämmelser om omskifte eller rättelse av avvittring, åtskiljande av egendom eller lämnad gottgörelse och det är ändamålsenligt att de föreslagna bestämmelserna kan tillämpas också på rättelse av rättshandlingar som har vidtagits före ikraftträdandedagen.

I ikraftträdandebestämmelsen föreskrivs det om sådana avtals giltighet som har ingåtts före ikraftträdandet av lagen. Om parterna redan före ikraftträdandet av lagen har avtalat om hur en åsidosatt arvinges eller universell testamentstagares rättigheter ska beaktas, är det för att trygga avtalens varaktighet och med hänsyn till skyddet för avtalsparternas inbördes förtroende inte ändamålsenligt att ingripa retroaktivt i sådana avtals giltighet. Lagen inverkar således inte på sådana avtals giltighet som har ingåtts före ikraftträdandet för förrättande av omskifte eller för rättelse av avvittring, åtskiljande av egendom eller gottgörelse.

Före ikraftträdandet av denna lag kan det ha meddelats en dom genom vilken en arvinge eller testamentstagare t.ex. med stöd av principerna för återbäring av obehörig vinst har ålagts att återbära den egendom som han eller hon fått vid arvskiftet till dödsboet eller direkt till den arvinge som har åsidosatts vid arvskiftet. En sådan dom kan utgöra ett hinder för att yrka omskifte med stöd av de föreslagna bestämmelserna.

1.2 Faderskapslagen

20 §. Hörande. Paragrafens 1 mom. 1 punkt ändras så att det tas in en hänvisning till 19 § 1 mom. i faderskapslagen. Ändringen hänför sig inte till den ändring av ärvdabalken som föreslås i propositionen. Denna ändring är dock ändamålsenlig, eftersom modern inte behöver höras på nytt i en situation då hon redan tidigare har godkänt erkännandet av faderskapet på det sätt som avses i 19 § 1 mom.

67 §. Barnets arvsrätt i vissa fall. Paragrafen får ett nytt 3 mom. där det finns en hänvisningsbestämmelse till 23 a kap. i ärvdabalken. Ett i 67 § 1 mom. i faderskapslagen avsett barn som

har fötts utom äktenskapet före den 1 oktober 1976 har rätt att yrka omskifte även om arvlåtaren har avlidit före den 1 januari 2016. Han eller hon kan på det sätt som anges i 23 a kap. 12 § i ärvdabalken kräva rättelse också av avvitrning, åtskiljande av egendom eller gottgörelse.

1.3 Rättegångsbalken

17 §. Till paragrafens 2 mom. fogas en ny 7 punkt enligt vilken ett ärende som gäller kvarlåtenskap också ska avse ett ärende som gäller återbäring av egendom till dödsboet för förrättande av omskifte. Ärenden som gäller återbäring av egendom ska alltså prövas av den tingsrätt inom vars domkrets den avlidne hade sitt hemvist eller sin vanliga vistelseort. Bestämmelsen är befogad, eftersom det i väsentlig grad är fråga om en tvist som gäller kvarlåtenskap. Genom bestämmelsen säkerställs också att talan mot olika återbäringsskyldiga behandlas av samma tingsrätt.

1.4 Lagen om dödförklaring

20 §. Skyldighet att återbära egendom. I 2 mom. föreskrivs det om en skyldighet att återbära egendom i sådana situationer då den dödförklarade visas ha avlidit vid någon annan tidpunkt än på den i beslutet fastställda dödsdagen. I de situationer som avses i bestämmelsen är det fråga om att kretsen av arvingar har ändrats på grund av att den verkliga dödsdagen fastställts. Det är då fråga om en situation jämställd med omskifte, och bestämmelserna i 23 a kap. i ärvdabalken kan därmed tillämpas. Det föreslås därför att momentet ändras så att specialbestämmelsen där ersätts med en hänvisning till bestämmelserna i 23 a kap. i ärvdabalken. Med tanke på en enhetlig reglering föreslås det samtidigt att den särskilda preskriptionstiden på tre år stryks.

2 Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2016. Det är samma dag som den nya faderskapslagen träder i kraft, vilket riksdagen förutsatte i sitt svar när den antog faderskapslagen (RSv 235/2014 rd—RP 91/2014 rd).

Enligt tillämpningsbestämmelserna i ärvdabalken tillämpas de ändringar som gjorts i den retroaktivt också på arvskifte, avvitrning eller åtskiljande av egendom som har förrättats eller på gottgörelse som har lämnats före ikraftträdandet.

De ändringar som gjorts i ärvdabalken inverkar dock inte på sådana avtals giltighet som har ingåtts före lagens ikraftträdande för förrättande av omskifte eller för rättelse av avvitrning, åtskiljande av egendom eller gottgörelse.

3 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Bakgrunden till den föreslagna lagstiftningens ur grundlagssynpunkt

Lagförslaget baserar sig på det uttalande som riksdagen gav när den antog den nya faderskapslagen. Riksdagen förutsatte att regeringen skyndsamt börjar bereda en proposition med förslag till kompletterande bestämmelser om återgång av arvskifte och ansvar för återbäring för de fall där ett barn som fötts utom äktenskapet före den 1 oktober 1976 på det sätt som avses i 67 § 1 mom. i den nya faderskapslagen eller till följd av den har arvsrätt efter en arvlåtare på faderns sida. Regeringen uppmanades att överlämna propositionen till riksdagen i så god tid att de föreslagna ändringarna kan träda i kraft samtidigt som den nya faderskapslagen.

När det gäller den arvsrättsliga ställningen för barn som fötts utom äktenskapet före den 1 oktober 1976 fäste riksdagen under grundlags- och utskottsbehandlingen av propositionen om faderskapslagen särskild vikt vid att dessa barn inte särbehandlas i förhållande till barn födda utom äktenskapet efter den nämnda tidpunkten (GrUU 46/2014 rd och LaUB 16/2014 rd). Barn som fötts utom äktenskapet före den 1 oktober 1976 får inte särbehandlas i förhållande till barn födda utom äktenskapet efter den nämnda tidpunkten när det gäller de arvsrättsliga konsekvenserna. Riksdagens grundlagsutskott och lagutskott ansåg dock att lagstiftaren inom ramen för sin prövningsrätt kan begränsa lagstiftningens retroaktiva konsekvenser för att trygga egendomsskyddet för arvingarna och den allmänna rättstryggheten. Riksdagen antog regeringens proposition med förslag till ny faderskapslag med de ändringar lagutskottet hade föreslagit.

Med beaktande av det ovan anförda har det i propositionen fästs särskild uppmärksamhet vid lagförslagets innehåll när det gäller likabehandling, arvingarnas egendomsskydd och tryggheten av den allmänna rättssäkerheten.

Likabehandling

Den föreslagna lagstiftningen lämpar sig jämligt för alla arvingar och universella testamentstagare vars rätt vid ett tidigare förrättat arvskifte av någon anledning har åsidosatts. Skyldigheten att återbära egendom till dödsboet har dock underlättats något i sådana situationer då den som yrkar omskifte har uppnått ställning av arvinge först efter det att arvskifte har förrättats. Det bör särskilt noteras att förslaget inte innehåller bestämmelser enligt vilka barn som fötts utom äktenskapet före den 1 oktober 1976 skulle särbehandlas i förhållande till barn födda utom äktenskapet efter den nämnda tidpunkten. Förslaget innehåller alltså inga bestämmelser som skulle deskriminera de personer som lagstiftningen gäller på basis av deras ursprung eller födelsetidpunkt.

Arvingarnas egendomsskydd

Förrättande av omskifte efter ett lagligt förrättat och lagakraftvunnet arvskifte är en åtgärd genom vilken man ingriper i arvingarnas egendomsskydd. Sådana situationer kan uppstå även för närvarande, om det rättsliga förhållande mellan arvingen och arvlåtaren som medför arvskifte fastställs så långt efter arvlåtarens död att arvskifte redan hunnit förrättas. Ett annat exempel på en situation då arvskifte också för närvarande kan återgå är då ett försvunnet universaltestamente hittas efter att arvskifte förrättats. Skiftet rättas då så att det motsvarar gällande materiell rätt. Genom förslaget skapas inga nya begränsningar som ingriper i egendomsskyddet i dessa situationer, utan dess verkan är närmast att skapa klarhet i förfarandet.

Enligt 7 § 2 mom. i lagen angående införande av lagen om faderskap (701/1975) har ett barn som fötts utom äktenskapet före den 1 oktober 1976 inte rätt att väcka talan om fastställande av faderskap om det förflutit mer än fem år från det att den gällande lagen om faderskap (700/1975) trätt i kraft eller om arvlåtaren har avlidit. Den ovan nämnda fristen på fem år gick ut 1981. Lagen angående införande av lagen om faderskap, inklusive dess 7 § 2 mom., upphävs i och med att den nya faderskapslagen träder i kraft den 1 januari 2016. När den nya faderskapslagen träder i kraft återinförs retroaktivt möjligheten att föra talan om fastställande av faderskap också för de barn som har fötts utom äktenskapet före den 1 oktober 1976.

Eftersom det när lagen träder i kraft är fråga om barn som fyllt minst 39 år och om fastställande av föräldraskapet på faderns sida, är det troligt att en del av de män vars faderskap fastställs redan har avlidit. Omständigheten att talerätten återinförs retroaktivt och att arvsrätt uppstår till följd av den kan därför temporärt öka behovet att förrätta omskifte i fråga om redan förrättade arvskiften. Det är troligt att så sker trots att riksdagen när den antog den nya fa-

derskapslagen uppställde en särskild preskriptionstid för arvsrätten i dessa fall. Enligt den har dessa barn i princip inte arvsrätt, om arvlåtaren på faderns sida har avlidit före den 31 januari 2012. Tidsfristen för när arvsrätten preskriberas är dock flexibel när förutsättningarna i ett enskilt fall uppfylls.

Även om omskifte på basis av gällande lagstiftning, t.ex. i ovan beskrivna fall är möjligt också för närvarande, kan omskifte på basis av den retroaktiva lagstiftningen särskilt ge upphov till situationer där de arvingar som litat på den gällande lagstiftningen och handlat i god tro upplever att deras rätt till den egendom de fått i arv har kränkts. Regeringen föreslog därför i sin proposition med förslag till faderskapslag och vissa lagar i samband med den (RP 91/2014 rd) att ett barn som har låtit fastställa faderskapet med stöd av den retroaktiva lagstiftningen inte ska ha arvsrätt efter en sådan arvlåtare som hade avlidit innan den talan som lett till att faderskapet fastställts blev anhängig. Riksdagens grundlagsutskott gjorde en annan bedömning av rättsläget. Enligt grundlagsutskottets förmenande är argumenten för egendomsskyddet inte lika tunga som kravet på att barn födda utom äktenskapet under en viss tid inte får diskrimineras (GrUU 46/2014 rd, s. 8 och LaUB 16/2014 rd, s. 7).

Av det som anförts ovan följer att även om den föreslagna regleringen innebär ett ingrepp i arvingarnas egendomsskydd i fråga om redan förrättade arvskiften, måste en inskränkning i egendomsskyddet anses godtagbar. Grundlagsutskottet har funnit en inskränkning i egendomsskyddet godtagbar också i fråga om de i 67 § 1 mom. i faderskapslagen avsedda situationer då arvsrätt har erhållits på basis av den lagstiftning som träder i kraft retroaktivt. I propositionen beaktas särskilt arvingarnas ställning i de fall då den som yrkar omskifte har nått ställning av arvinge först efter det att arvskifte har förrättats. En arvinge eller en universell testamentsstagare som har fått egendom vid arvskiftet är också då återbäringsskyldig, men kan i stället för att återbära egendomen betala dödsboet en penningersättning som motsvarar värdet på den egendom som han eller hon har fått för mycket. Den föreslagna regleringen innehåller dessutom en bestämmelse om jämkning av återbäringsskyldigheten för de situationer då återbäringsskyldighetens innehåll annars skulle bli oskälig för den återbäringsskyldige.

Den allmänna rättssäkerheten

Omskifte är också för närvarande möjligt i en situation då arvingens förhållande till arvlåtaren har fastställts först efter det att arvskifte redan förrättats. Eftersom det i gällande lagstiftning inte finns exakta bestämmelser om återgång av arvskifte och återbäring av egendom till dödsboet, har sådana fall behandlats av domstolarna närmast som talan om återbäring av obehörig vinst eller som ansökan om förordnande av skiftesman. När det görs ingrepp i redan förrättade arvskiften på basis av lagstiftning som träder i kraft retroaktivt är situationen speciellt problematisk.

Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande GrUU 46/2014 rd (s. 9) att det med hänsyn till rättstryggheten och förutsägbarheten av lagstiftningens konsekvenser är mest motiverat att formulera exaktare bestämmelser om återgång av arvskifte och ansvar för restitution. Regeringens proposition med förslag till bestämmelser om omskifte och skyldighet att återbära egendom har beretts för att främja den allmänna rättssäkerheten och förutsägbarheten av lagstiftningens konsekvenser. Regeringen anser att propositionen uppfyller de förutsättningar i fråga om återgång av arvskifte och ansvar för återbäring som riksdagen framförde i sitt svar RSv 235/2014 rd till regeringen.

Slutledningar

Lagförslaget anknyter till grundläggande och mänskliga rättigheter, i synnerhet medborgarnas likabehandling, egendomsskyddet och främjandet av den allmänna rättssäkerheten. Förslaget

anses främja likabehandlingen och den allmänna rättssäkerheten. Den innebär ett ingrepp i egendomsskyddet endast i den omfattning som grundlagsutskottet godkänt i sitt utlåtande GrUU 46/2014 rd. På de grunder som konstaterats ovan kan lagförslaget behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Eftersom propositionen utgår från grundlagsutskottets tidigare utlåtande och ställningstagandena där om behovet av lagstiftningsändringar, är det motiverat att propositionen dock ännu förs till grundlagsutskottet.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av ärvdabalken

I enlighet med riksdagens beslut
fögas till ärvdabalken (40/1965) ett nytt 23 a kap. som följer:

23 a kap.

Om omskifte och skyldighet att återbära egendom

1 §

En arvinge eller en universell testamentstagare som inte har varit part i ett tidigare förrättat arvskifte, kan yrka omskifte, om hans eller hennes rätt till arv inte har preskriberats.

2 §

Om inte något annat följer av 3 §, är den som har fått egendom ur kvarlåtenskapen skyldig att återbära egendom till dödsboet för att omskifte ska kunna förrättas, enligt följande:

1) den som har fått egendom i arv eller med stöd av ett universaltestamente eller på basis av 5 kap. 2 § i ärvdabalken, den erhållna egendomen,

2) den som har fått egendom som legat, den erhållna egendomen, om fullgörande av legatet kränker laglotten eller någon annan rätt för den som yrkar omskifte,

3) den som har fått egendom som bidrag eller gottgörelse enligt 8 kap. eller som underhåll enligt 18 kap. 6 § 2 mom., den erhållna egendomen, till den del mottagaren har fått betydligt mer än vad han eller hon skulle ha varit berättigad till.

Återbäringsskyldighet enligt i 1 mom. föreligger dock inte, om det är uppenbart att egendom inte behöver återbäras för att rätten för den som yrkar omskifte ska tryggas.

3 §

Om den som yrkar omskifte har uppnått ställning av arvinge först efter det att arvskifte förrättades, kan den återbäringsskyldige i stället för att återbära egendomen betala dödsboet en penningersättning som motsvarar värdet av den egendom som han eller hon har fått för mycket. Vid beräkning av den penningersättning som ska återbäras ska egendomen ges det värde som den hade vid mottagandet, om det inte finns särskilda skäl att avvika från detta.

4 §

Om den egendom som ska återbäras inte finns kvar eller av någon annan orsak inte kan återbäras, ska dess värde ersättas. Egendomens värde bestäms på det sätt som föreskrivs i 3 §.

Om egendomen kan återbäras, men den återbäringsskyldige visar att en återbäring skulle förorsaka honom eller henne betydande olägenhet, kan den återbäringsskyldige i stället för att återbära egendomen betala dödsboet en penningersättning som motsvarar egendomens värde vid den tidpunkt då egendomen togs emot. Om egendomens värde vid den tidpunkt när ersättningen bestäms överstiger värdet vid den tidpunkt då egendomen togs emot och värdeökning-

en inte är en följd av den återbäringsskyldiges egen verksamhet, ska ersättning dock betalas enligt värdet vid den tidpunkt när ersättningen bestämdes.

5 §

Om värdet av den egendom som ska återbäras har minskat väsentligt till följd av slitage eller skada, ska den återbäringsskyldige ersätta värdeminskningen. Har egendomens värde minskat av någon annan orsak, ska den återbäringsskyldige betala en skälig ersättning för värdeminskningen, om det anses finnas särskilda skäl till detta.

6 §

Den återbäringsskyldige ska på den penningersättning som ska återbäras betala ränta enligt 3 § 2 mom. i räntelagen från den tidpunkt vid vilken han eller hon fick egendomen i sin besittning. Ersättning ska betalas för avkastningen på annan egendom som ska återbäras eller för värdet på denna avkastning, och skälig ersättning ska betalas för den nytta som erhållits av egendomen. Ersättning för nytta behöver dock inte betalas, om ersättningen kan anses ingå i den ersättning som betalas för värdeminskning på egendomen.

I 1 mom. avsedd ränta eller ersättning ska dock betalas tidigast från den tidpunkt då den återbäringsskyldige blev eller borde ha blivit medveten om rätten till kvarlåtenskap för den som yrkar omskifte.

Den återbäringsskyldige ska på den penningersättning som ska återbetalas betala dröjsmålsränta enligt 4 § 1 mom. i räntelagen från den tidpunkt vid vilken yrkandet på återbäring framställdes.

7 §

Den återbäringsskyldige har rätt till ersättning av dödsboets medel för de nödvändiga kostnader som han eller hon har haft för den egendom som ska återbäras och, om det provas skäligt, även för andra kostnader.

8 §

Om en återbäringsskyldighet enligt 2—6 § är oskälig, kan den jämkas.

När jämkning av återbäringsskyldigheten provas ska följande beaktas:

1) huruvida den återbäringsskyldige då han eller hon fick egendomen hade eller borde ha haft kännedom om rätten till kvarlåtenskap för den som yrkar omskifte,

2) den tid som förflutit från det att egendomen erhöles till dess att ett yrkande på återbäring framställdes,

3) vilka ekonomiska förhållanden den återbäringsskyldige och den som yrkar omskifte har och vilka verkningar återbäringsskyldigheten har på deras utkomst, samt

4) andra med dessa jämförbara omständigheter.

När jämkning av ersättningsskyldighet enligt 4 § 1 mom. och 5 § provas ska hänsyn dessutom tas till orsakerna till att egendomen inte kan återbäras eller till att dess värde har minskat.

9 §

Avtal om återbäring av egendom kan ingås. Ett avtal ska ingås skriftligen.

Domstolen kan på ansökan av den som yrkar omskifte förordna en boutredningsman att sköta återbäringen av egendomen till dödsboet för att omskifte ska kunna förrättas.

Boutredningsmannen ska med dem som har fått egendom ur kvarlåtenskapen försöka nå avtal om återbäring av egendomen.

På boutredningsman tillämpas i övrigt vad som föreskrivs i 19 kap.

10 §

Om boutredningsmannen inte når avtal om återbäring av egendom med den som fått egendom eller om den som fått egendom inte återbär egendom enligt vad som avtalats, ska boutredningsmannen föra talan om återbäringsskyldighet mot honom eller henne.

Domstolen ska vid handläggningen av ärendet ge den som yrkar omskifte tillfälle att bli hörd.

11 §

För omskifte av egendomen ska ett nytt arvskifte förrättas.

Den som med stöd av 2 § 2 mom. inte har återburit egendom eller den som på det sätt som anges i 3 § har betalat dödsboet en penningersättning som motsvarar värdet av den egendom som han eller hon har fått för mycket, deltar inte i omskiftet.

Om återbäringsskyldigheten för den som har fått egendom har jämkats, ska det belopp med vilket hans eller hennes återbäringsskyldighet har sänkts på grund av jämkningen beaktas som redan erhållen arvslott vid omskiftet.

I den skifteshandling som upprättas över omskifte ska det nämnas att den ersätter den tidigare skifteshandlingen i fråga om dem som deltar i omskiftet.

På omskifte tillämpas i övrigt vad som i 23 kap. föreskrivs om arvskifte.

12 §

Om ett dödsbo vid avvittring, vid åtskiljande av egendom eller genom att lämna gottgörelse enligt 8 § i lagen om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011) efter arvlåtarens död har överlåtit avsevärt mer egendom till arvlåtarens make eller sambo eller dennes arvingar än vad dödsboet skulle ha varit skyldigt att överlåta, kan en arvinge eller en universell testamentstagare som inte har varit part vid förrättningen yrka att avvittringen, åtskiljandet av egendomen eller gottgörelsen rättas, om hans eller hennes rätt till arv inte har preskriberats.

För att avvittringen, åtskiljandet av egendomen eller gottgörelsen ska kunna rättas är arvlåtarens make eller sambo eller dennes arvinge skyldig att återbära erhållen egendom till dödsboet till den del han eller hon har fått avsevärt mer än vad han eller hon skulle ha varit berättigad till. På återbäringsskyldighet tillämpas vad som föreskrivs i 3—8 §.

Vad som i 9—11 § föreskrivs om omskifte, tillämpas också på rättelse av avvittring, åtskiljande av egendom eller gottgörelse.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Denna lag tillämpas också på arvskifte, avvittring eller åtskiljande av egendom som har förrättats eller på gottgörelse som har lämnats före ikraftträdandet.

Denna lag inverkar inte på sådana avtals giltighet som har ingåtts före ikraftträdandet av denna lag för förrättande av omskifte eller för rättelse av avvittring, åtskiljande av egendom eller gottgörelse.

2.

Lag

om ändring av 20 och 67 § i faderskapslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i faderskapslagen (11/2015) 20 § 1 mom. 1 punkten, samt
fogas till 67 § ett nytt 3 mom. som följer:

20 §

Hörande

Barnatillsyningsmannen ska ge följande personer tillfälle att bli hörda med anledning av ett erkännande:

1) modern, om hon inte har godkänt erkännandet i enlighet med 16 § eller 19 § 1 mom.,

67 §

Barnets arvsrätt i vissa fall

Den som med stöd av 1 mom. har rätt till arv kan yrka omskifte i fråga om ett förrättat arvs-
skifte, även om arvlåtaren har avlidit före den 1 januari 2016. På omskifte och skyldighet att
återbära egendom tillämpas 23 a kap. i ärvdabalken.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 10 kap. 17 § i rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken 10 kap. 17 § 2 mom. 6 punkten, sådan den lyder i lag 135/2009,
samt
fogas till 10 kap. 17 § 2 mom., sådant det lyder i lagarna 135/2009 och 29/2011, en ny
7 punkt som följer:

10 kap.

Om forum i tvistemål

17 §

Med ett ärende som gäller kvarlåtenskap avses ett ärende som gäller

- 6) arvskifte eller klander av arvskifte,
7) återbäring av egendom till dödsboet för förrättande av omskifte.
-

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av 20 § i lagen om dödförklaring

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om dödförklaring (127/2005) 20 § 2 mom. som följer:

20 §

Skyldighet att återbära egendom

Om den dödförklarade visas ha avlidit vid någon annan tidpunkt än på den i beslutet fastställda dödsdagen och om därför någon annan än den som till följd av dödförklaringen tagit

RP 72/2015 rd

den dödförklarade personens egendom i sin besittning har rätt till egendomen, kan den som har rätt till egendomen yrka omskifte på det sätt som föreskrivs i 23 a kap. i ärvdabalken.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Helsingfors den 22 oktober 2015

Statsminister

Juha Sipilä

Justitie- och arbetsminister Jari Lindström

2.

Lag

om ändring av 20 och 67 § i faderskapslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i faderskapslagen (11/2015) 20 § 1 mom. 1 punkten, samt
fogas till 67 § ett nytt 3 mom. som följer:

Stadfäst lydelse

20 §

Hörande

Barnatillsyningsmannen ska ge följande personer tillfälle att bli hörda med anledning av ett erkännande:

1) modern, om hon inte har godkänt erkännandet i enlighet med 16 §,

67 §

Barnets arvsrätt i vissa fall

Föreslagen lydelse

20 §

Hörande

Barnatillsyningsmannen ska ge följande personer tillfälle att bli hörda med anledning av ett erkännande:

1) modern, om hon inte har godkänt erkännandet i enlighet med 16 § *eller 19 § 1 mom.*,

67 §

Barnets arvsrätt i vissa fall

Den som med stöd av 1 mom. har rätt till arv kan yrka omskifte i fråga om ett förrättat arvskifte, även om arvlåtaren har avlidit före den 1 januari 2016. På omskifte och skyldighet att återbära egendom tillämpas 23 a kap. i ärvdabalken.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 10 kap. 17 § i rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken 10 kap. 17 § 2 mom. 6 punkten, sådan den lyder i lag 135/2009,
samt
fogas till 10 kap. 17 § 2 mom., sådant det lyder i lagarna 135/2009 och 29/2011, en ny
7 punkt som följer:

Gällande lydelse

10 kap.

Om forum i tvistemål

17 §

Med ett ärende som gäller kvarlåtenskap
avses ett ärende som gäller

6) arvskifte eller klander av arvskifte.

Föreslagen lydelse

10 kap.

Om forum i tvistemål

17 §

Med ett ärende som gäller kvarlåtenskap
avses ett ärende som gäller

6) arvskifte eller klander av arvskifte,
7) återbäring av egendom till dödsboet för
förrättande av omskifte.

Denna lag träder i kraft den
20 .

4.

Lag

om ändring av 20 § i lagen om dödförklaring

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om dödförklaring (127/2005) 20 § 2 mom. som följer:

Gällande lydelse

20 §

Skyldighet att återbära egendom

Om den dödförklarade visas ha avlidit vid någon annan tidpunkt än på den i beslutet fastställda dödsdagen och om därför någon annan än den som till följd av dödförklaringen tagit den dödförklarade personens egendom i sin besittning har rätt till egendomen, skall innehavaren återbära egendomen till den som har rätt till den. Detta förutsätter dock att den som har rätt till egendomen framställer ett krav på återbäring inom tre år efter det att han eller hon fick kännedom om sin rätt till egendomen.

Föreslagen lydelse

20 §

Skyldighet att återbära egendom

Om den dödförklarade visas ha avlidit vid någon annan tidpunkt än på den i beslutet fastställda dödsdagen och om därför någon annan än den som till följd av dödförklaringen tagit den dödförklarade personens egendom i sin besittning har rätt till egendomen, *kan den som har rätt till egendomen yrka omskifte på det sätt som föreskrivs i 23 a kap. i ärvdabalken.*

Denna lag träder i kraft den 20 .